

సావిత్రిసత్యవధితియము

ఐదంకముల నాటకము

గ్రంథకర్త:

కుంటముక్కల వేంకట జానకీరామశర్మ

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి

*

విరోధిసంక్రాంతి 1950

*

జానకిరాం ప్రెస్, తెనాలి

*

ప్రథమ ముద్రణము 1000 ప్రతులు

*

మూల్యము రూ 1-8-0

గ్రంథిర్థ, శ్రీవారి వాహిత్రుడు

అం కి త ము

క॥ జనకుడు లక్ష్మీకాంతము
జనయిత్రియు, నాదెమాంబ, సంతసమంద
న్మృదులొని, ఈ నాటకమును
అనురక్తిని, వారికిడుదు, సంకిత మేనున్.

గు రు సు తి

నీ॥ శ్రీగౌతమసగోత్ర శిష్టసంశీలుండు
వేంకయ్య సచివ్రుడే వీరుతాత
కాంతిస్వభావుండు పజ్జనమాన్యుండు
అప్పయ్యమంత్రి యేయనఘ తండ్రి
స్థిరతరనుతకీర్తి శ్రీరామయామాత్య
శుభ్రాంశుడే ధీరు సోదరుండు
జానకిరామయ్య శ్రీనివాస జనార్ద
నాహ్వయులే మేలియనుంగు నుతులు

గీ॥ మాచమయు సుబ్బమయు మల్లమయును రత్త,
మ హనుమాయమ్మలేవురే మంత్రిసుతలు
అదిలక్ష్మమ్మ సాధ్వయే యలఘుగృహిణి
యట్టి కుంటముక్కల నువంశాబ్ధిసోము
మజ్జనకు లక్ష్మీకాంతయామాత్యుఁ డలఁకు.

ఇట్లు
గ్రంథకర్త

ప్రశంస

సీ. ఆస్థానకవులయిం దగ్రగణ్యులటంచుఁ
 బేరొందనార లాత్వేలవారు
 కదనరంగమంలందు ఖడ్గనై పుష్పంబు
 వెలయించినార లాత్వేలవారు
 మంత్రులై జేయల మన్ననలంబొంది
 వెలుగొందినార లాత్వేలవారు
 పృథ్వీతలఁజూప వేషభాషలుమాన్చి
 విలసిల్లినార లాత్వేలవారు

ఓ. వివిధ విద్యావచీను లాత్వేలవారు
 వేదవేదాంగవేద్యు లాత్వేలవారు
 విపుల సంతాపనదాత లాత్వేలవారు
 విబుధ జనవందనీ లాత్వేలవారు.

గీ. ఆట్టి లాత్వేలవారింట నవలింపి
 మంచివాడిను భృతినొజ్జించి యెంతో
 వ్రాజ్యరిను గాంచినావొం! పోచిరాజు
 పుండరీకాక్షయామాత్య! బుధ విధేయ!

గీ. ధగ్ధగ్గులందు నీన హూదగులు విహితులు
 రామకోటయ్య, చలపతిరావు లమర
 లోకమునకేగిన వెనుక నాకునీవు
 విడిభుజంబయి మెలఁగుట కూర్చిగాదె.

గీ. అహ్లా 'దీప్తాయు' వనుచు దీపనలువలుక
 పలు బృందాంకులు 'లఖాన్త' ని వచింప
 జగములేలడ శ్రీరామచంద్రమూర్తి
 పంల నాభాగ్యములొసంగి నాకుఁగాత!

ఇట్లు

గ్రంథకర్త

విజ్ఞపి

చదువరులారా! నేనీ “సావిత్రీసత్యవంతియ” మనునాటకమును సుమార్పిటికి ముప్పదియాఱు సంవత్సరములక్రిందట మా గ్రామములోని శ్రీ చెన్నమల్లేశ్వర నాటకసమాజమువారు ఏడేని నెలకనాటకమును ప్రాయవలసినదని నన్నుఁ బ్రోత్సహపఱచి వారల యభిప్రాయప్రకారము గ్రంథముప్రాయమొదలిడి కొలఁదికాలములో ముగించితిని.

తదుపరి పైసమాజమువారు నాటకములు ప్రదర్శించుటమానుకొనుటచేతను, నుటీకొన్ని కారణములచేతను నేనీ గ్రంథమునుముద్రణ కీయఁజాలనైతిని.

అప్పటినుండియుఁ గొందఱు బాల్యమిత్రులదేవనిగాఁ బుస్తకమునుముద్రింపిన వలసినదని కోరుచుండుటచే నిప్పటికైనను ముద్రింపించుటకుబుద్ధికల్పలేనని నా గొంతు “శ్రీ చెన్నమల్లేశ్వరస్వామి” వారి కృపయే కానివేఱొందుకాదని నా దృఢవిశ్వాసము.

పరిష్కర్తలగు “అష్టావధాని” (బ్రహ్మశ్రీ) చిల్లర వేంకటేశ్వరకవిగారికిని, వయోవృద్ధులయ్యను శ్రద్ధవహించి వీరికనుప్రాసినదయచేసిన “అభినవ తిక్కయజ్ఞ, కవిశేఖర, సహజ సాండిత్య” (బ్రహ్మశ్రీ) వర్ణు సూర్యనారాయణగారికిని, దయతో సదభిప్రాయములొసంగిన “ఉభయభాషాప్రవీణ” ప్రతాప రామకోటయ్యగారికిని, “సంస్కృతాంధ్రభాషా పారంగతులు” (బ్రహ్మశ్రీ) మూలుపూరు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికిని, “కవిభూషణ, కవితాప్రవీణ, కళావధాని, జ్యోతిర్విద్యా విశారద” (బ్రహ్మశ్రీ) ముదిగొండ జ్వాలాపతిలింగశాస్త్రి అయ్యవారలొగారికిని, “మధురకవి” శ్రీ వలేశ్వరాచార్యులుగారికిని నా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనశతంబులు.

ఇట్లు

బుధవిధేయుఁడు

గ్రంథకర్త.

ఈ నాటకమునందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

అశ్వపతి
జయకీలుడు
ద్యుమత్యేనుడు
సుబుద్ధి
గుత్యవంతుడు
నారదుడు
వినయుడు
మాధవుడు
కేశవుడు
భద్రుడు
యముడు
చిత్రగుప్తుడు
కింకరులు
జీవుడు
ధన్యుడు

మద్రదేశాధీశ్వరుడు
అశ్వపతిమంత్రి
సాశ్వదేశాధిపతి
ద్యుమత్యేనునిమంత్రి
కథానాయకుడు
దేవఋషి
వృద్ధతాపసి
విద్యార్థులు
భటుడు
ప్రేతబోధాధిపతి
యమునియొద్ద లెక్కనాయువాడు
యమభటులు
ప్రేత
ధర్మఫలమునుబోధించువాడు

స్త్రీలు

మాళవి
సావిత్రి
భానుమతి
మనోరంజని

అశ్వపతిభార్య
కథానాయకి
ద్యుమత్యేనునిభార్య
సావిత్రిచలికత్తె

ప్రీతి క

భారతారణ్య వర్ణాంతర్గత, మహాపతివ్రతామతల్లిసావిత్రిచారిత్రమును, లోకోపకారముగాఁ బ్రకటింపఁదలంచి వద్యగద్యరూపమున, మృదుమధుర పదలాలిత్యముగా నాటక శైలిని గుంటూరు మండలాంతర తెనాలి తాలూకా పెనుగుదురు పాటిగ్రామవాస్తవ్యులు, కంటముక్కల వంశవయఃపారావారరాకాసుధాకులు, గౌరవనీయతావస్తంబసూత్రాదేమాంబలక్ష్మికాంతయామాత్యాగ్రనందన, వేంకటజానకీరామ శర్మాభిధానులు “సావిత్రిసత్యవంతీయ” మనుపేరుతో రచించిరి.

ఇట్టి నాటకములు పూర్వము కాళిదాసాది సంస్కృతమహాకవులే రచించియుండిరి. ఇప్పుడాంధ్రకవులును విరచించియుండిరి. విరచించుచుండిరి. విరచింపనుండిరి. ఈ నాటకమునం దుపమానోపమేయములు, భావప్రకటన కథానుసంధానము పాత్ర పోషణ మొదలగునవి ప్రశంసార్హములు. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నుదాహరణములు విడువఁబడినవి. ఇప్పటి నవనాగరికులకు నాటకములపై నభిలాష మొందు.

కావుననే యిమ్మహామహుండును మహిమపకారమనిభావించి శ్రీ పురుషులకు జ్ఞానోపదేశము చేయఁదలంచి మహాపతివ్రతా చూడామణి సావిత్రియొక్కయు, సత్యసంధుండగు సత్యవంతునియొక్కయు, పుణ్యకథావిశేషమును నాటకరూపమున విరచించి ప్రకటించిరి. దీని ధర్మజ్ఞానవిద్యాభిలాషులెల్లరుఁజదివి నాటకశాలలలో నర్వజనులకుఁ బ్రదర్శింపఁజేసి యానందమును గూర్తురుగాక.

ధూళిపూడి

2-1-50

}

ఇట్లు

ఆభినవతిక్కయశస్వి, కవిశేఖర, సహజ పాండిత్య

వర్ణు సూర్యనారాయణ

అ భి ప్రా య ము లు

బ్రహ్మశ్రీ, కుంటముక్కల వేంకట జానకీరామశర్మ గారి దివ్యసమ్మ
భిమునకు — సమస్కారములు.

అయ్యా!

తమరు దయతోనందిన సావిత్రీసత్యవతీయ నాటక
మామూలాగ్రముగఁ బరిష్కరించుభాగ్యము నాకులభింపఁ జేసినందు
లకు దమకు ధన్యవాదములు.

తైలి గంగానవంతిబోలి స్వచ్ఛమై భారాశమైయున్నది.
రసవంతమగు ఈ స్నవట్టులఁ బిన్నయాత్మవిండవైతిని, నాట్యమండలుల
వారును, బ్రభుత్వమువారును దమ యాగ్రంథము నాదరించి ప్రో
త్సాహ మిస్తురని భావించెదను.

ఇట్లు

తిమవిధేయుఁడు

చిల్లర వేంకటేశ్వరకవి.

అష్టావధాని

నిడమరూపూరు }
శృష్టిజిల్లా }
1-1-50 }

బ్రహ్మశ్రీ, కుంటముక్కల వేంకట జానకీరామశర్మగారిచే
రచింపబడిన సావిత్రీసత్యవతీయ నాటకమునుచూచితి. ఏమా
త్రిముకుటువదనైలియు, త్రోపుడులు పెట్టుకొనుచు భావవరంపరలు
గలిగి మిగులస్పృహ్యముగానున్నది.

ప్రజాసామాన్యమున మిక్కిలివెండుకయంగున్న ఇట్టితివృత్తము
లను దృశ్యకావ్యములుగా చిత్రించునపుడు కవిజాత్యతి మిపులగొప్పది;
పాతిపోషణ, రసపోషణ, సందర్భశుద్ధిలోనగువానిపైగ్రంథకర్తప్రత్యేక
శ్రద్ధయలచనలయిననుట ఈకవిగారు గమనించియేయున్నారు. కవిగా
రీరీతిగనే భాషానేవచేయుచుందురుగాక.

మోదుకూరు }
7-1-50 }

ఉభయభాషాప్రవీణ

ప్రతాప రామకౌటయ్య

P.O.L

నకల సాధ్యమతల్లియగు సావిత్రిదేవి చారిత్రము లోకశాస్త్ర విదితమై సాధుజన సమాదరణీయముగా నున్నదిగదా! పాత్రీవత్సమును ప్రారమహంస్యమును ఒక్కటియే అను నుజనసూక్తికి లక్ష్యమై “అవస్య మనుభోక్తవ్య” మను ప్రారబ్ధమును నిర్జించి సర్వభయదమైన మృత్యువునం దభయము నుండిన ఈ దేవిమాహాత్మ్యము వాఙ్మనసా తీతము.

ఇట్టి పవిత్రచారిత్రమును సర్వజన హృదయంగమ మగు నాటకశైలిని రచించుట ఉభయతారకముగాన స్థాపకమనుటకు సంశయములేదు.

గుంటూరు మంజలాంతర్వర్తి, తెనాలి తాలూకా, పెనుగుమరు పాటి గ్రామవాస్తవ్యులును, కుంటముక్కల శుభవంశమణి దీపాయ మానులును, ఐన బ్రహ్మశ్రీ వేంకట జానకీరామశర్మ గారీ సావిత్రి సత్యవంతీయ నాటకరాజమును లోకోపకారార్థము రచించిరి.

ప్రసాదాది గుణములుకలిగి మృదుమధురశైలి సుష్టుచున్న యీకవిచంద్రుని కవితామృతమును కొంత ఆస్వాదించి పరమానంద భరితుండనై తిని. అవగీత నీతిబోధకమగు నీనాటకములోని మధువు లాస్వాదించిన గుణగ్రాహులు కల్యాణభాజనులు కాకపోరు.

సత్యదేవతానుగ్రహమున సావిత్రిసత్యవంతులవలె ఏతక్కవితా కవిశేఖరులచంద్ర తారకముగ సుఖితుడుగారె.

బ్రహ్మశ్రీ, కుంటముక్కుల వేంకట జానకీరామశర్మకవిగారు నాకపూర్వపరిచయులు. వారికినాయందు విశ్వాసముకలుగుటకు కారణము శ్రీ జానకీరాంప్రెస్ వారు. శ్రీ కవిగారునన్ను (దొలుదొల్తయిదియేచూచుట. వారి యీ “సావిత్రిసత్యవంతీయ” మనునాటకమును నాకొసంగి దీనినిమీరామూలాగ్రముగాజూచి, మీయభిప్రాయము మెసంగుడనియనుటచే, నేనీ నాటకమును నాందిమొదలు గద్యాంతము వఱకు శ్రద్ధగావించిని.

పండితులుదోషజ్ఞులనుట సర్వసామాన్య విషయముగాఁద్రోచి పుచ్చి యీనాటకమునందు సన్నానందింపజేసిన విషయములనుప్రశంసించుచున్నాను. కవిత్వమువెతకితెచ్చియతికికొనినట్లులేక ధారాళముగా నున్నది. పాత్రోచిత్యము చక్కగాగమనించి వ్రాయబడియున్నది. సావిత్రికి తల్లిదండ్రులు, అత్తవారింటనుండు ధర్మములనువదేశించునపుడు లోకసామాన్యధర్మము వ్యక్తీకరింపఁబడుచున్నది.

భూలోకమునకు యమలోకమునకు సరిహద్దునిర్ణయము, యమధర్మరాజుచేఁజెప్పించునప్పుడును, యమభటులచేఁబట్టుకొనఁబడిన యొక జీవిప్రక్కలోత్రాచుపాముగొడుకునకు బోధించునప్పుడును, తమవంశవరంపరాసహజస్థిగు కఠింకములోనిఘాటుతనము వెలునరింపఁబడుచున్నది.

యమధర్మరాజుముందు యమభటులువేరువేరుగా ననేకజీవులనుతోడ్కొనివచ్చినప్పుడు చిత్రగుప్తునిచే వారివారి పాతకములు నిల్లయింపఁబడి, వానికిఁదగినశిక్షలను యముఁడు విధించునప్పటిఘట్టము సహజముగా భారతీయమతధర్మములను బోధించుటయేగాక యధర్మములూచరించునెడఁగలిగెడు సరకబాధలవలని భయమునుసూచించుచున్నది.

సావిత్రి యమునితోఁజెప్పినఁ బరివ్రతగాథలు స్త్రీలకు నీతినువదేశించుచున్నవి. కాన యీ నాటకమువ్రాసినకవిగారు ఆంధ్రదేశ

మునకు నై తిక సాహాయ్య మొనరింపజాలిరి. వీరు యీ నాటకమును చాలా చిన్నతనములో వ్రాసితిమని చెప్పియుండిరి. నేడు వీరితో బాటు కవితా కన్యయు ప్రౌఢయైయుండును. కాన చక్కని నాటకములను వ్రాసి భాషాసేవయొనర్చి, ఆంధ్రజనస్థుతి పాత్రులగుదురుగాత! వీరు యీ నాటకమున పలుమారు ప్రాసంగిక వశముగాఁ బేర్కొనినవరమే శ్వరుడు వీరికి దీర్ఘాయురారోగ్యకీరులను సంగి రక్షించుగాత!

స్వ స్తి శ్రీ

ఈమని

తెనాలి తాలూకా

ది 11-1-50

ఇట్లు,

కవిభూషణ, కవితాప్రవీణ, శతావధాని, జ్యోతిర్విద్యావిశారద.

ముదిగొండ జ్వాలాపతిలింగశాస్త్రి అయ్యవారు

కవిత నావిష్కరింపజేయుట ఒక సుకృత విశేషమందును. అందును గద్య పద్యరచనలకన్న నాటకములరచించువట్ల కవితాపూర్వ భావవిస్తాగరిష్టతను రూపొందించును. నటకుడు కానివాడు నాటకము రచింపజాలడు.

ఈ సావిత్రీసత్యవంతీయమును రచించిన మన్నిక్రొలు బ్రహ్మశ్రీ కుంటముక్కల నేకటజానకీరామశర్మగారు నటకుడా యనియుండు రేమా! కాదు - అని నేనే చెప్పుచున్నాను. మఱి స్వవచోవిఘాత మగుటలేదా! యనిబల్కుడు. సమాధానమిది.

జగన్నాటకమున తా ధరించిన పాత్రలో ధర్మాధర్మముల - యుక్తాయుక్తముల - న్యాయాన్యాయముల సమాలోచించుకొనుచు అడుగడుగున తన యుజ్వలభావప్రకటనచేయుచు జీవితమును గడపు చున్నామి.

తాను సముపార్జించిన స్వానుభవవిశేషములను సావిత్రి సత్య
వంతుల పాత్రలలోనివిడ్చి చూపించిన సన్నివేశకల్పనలు - మధుర
భావములు - ధర్మనిరూపణములు హృద్యములు.

తపోవనమునసత్యవంతునెడసావిత్రితోలివీక్షణములోనిమధురము
మునను - తా వలచిన కడుపేదనుగని చేపట్టువట్ల సావిత్రి తలిదండ్రుల
యనుమతిబడయు భావనిష్ఠను - భర్తజీవములు తెచ్చికొనుటకు
యమునితోడి వాదప్రతివాదముల సల్పుతావునను - లక్ష్మవతి ద్యుమ
త్యేనరాజగౌరవలాంఛనములు నెరకొనుసంభాషణములను కవికలము
తాండవించినదనుటకెట్టిసందియమునులేదు.

ధర్మోపద్ఘ్నిములగు గద్యఽద్యకావ్యముల గూడ నీ కవిచే
వ్రాయించుటకు పరమేశ్వరుడు వీరికిప్రణన్నుడగుగాక యని నా
యభీష్టము.

మధురకవి

తె నా లి,
12-1-50

ఏ లే శ్వ రా చార్యు లు
విశ్వజమండలి

సా వి త్రి స త్య వం తీ య ము

నాం ది

మ. తన రాజ్యంబు రిప్పుల్ల రించినను నిందావాక్యముల్బల్కుచు
న్నను గట్టంబులు వెంబడించినను నానా ప్రాణిచర్యంబుల
స్థని మాయానృత మీ ప్రపంచమునుచు న్భావించి సత్యంబు ద
ప్పని రాజన్యకుమారు నొమిన తనఃప్రావీణ్యమేలు నిమిషమ్.

గీ. జనవదంబులఁ బెడఁబాసి వనములందుఁ
బరమనిషాగరిష్ఠతఁ బ్రబలియుండు
భక్త సంచయ రక్షణ భర్తయైన
సరహరియె ప్రోచుఁగాత మీ సర్తకులను.

(సూత్రధారుఁడు నాంద్యంతమునఁ దెరవంకఁజూచి)

సూత్ర:- ప్రేయసీ! నీయలంకారమువూర్తియైనచో నుకమాటిటురమ్ము
నటి:- (ప్రవేశించి) మనూహరా! ఇదే వచ్చితి. [నమస్కరించును]
సూత్ర:- ఆహా! ఏమి యీ శృంగారము!

గీ. ఉల్లిపొరవంటి హఠాంబట్టు వల్లెవాటుఁ
బసిఁడిహఠంబు లటులిటుఁ బడుచునుంటఁ
గంటి నుద్వాహవేళ నొ కాంత! మరలఁ
గాంచితిని నేడు కన్నుల కజపుదీప.

నటి:- ఆ విషయం బటుదనిండు. ప్రస్తుతము నన్ను రమ్మనిన కార
ణముఁ దెలుప వేడెద.

సూత్ర:- ఏమీ! కారణమెఱుంగవా! అట్లయిన వినుము.

చ. ఘోరములు పండితోత్తములు సత్కవినక్కులు నాటకప్రియు
ల్యగునలు దీర్ఘముండిరదె! వారలఁ గంటివె! శోయజాతీ! ఈ
వరిభవనంబుం గలుగువాంల వాంఛితమేమొకో యట
చరయుటకై గుటు బ్బిలుననియ్యెను గురగా మీ వెజింగితే!
నటి:- నాథా! నన్నుడిగెదకోల!

గీ. ఎల్లకార్యంబులను నిర్వహించుకొనుచుఁ
బడములంజుట్టి యేడ్చు నర్భకులతోడ
క్షణము తీటిక లేకింట గంచరించు

నింతులకు నన్యవిషయంబు లేమివట్టు.

సూత్ర:- సఖ! ఇంచుకయైనను విచారింపలేక పోయితివే! సభాస్థా
రులు మనమిచటఁ బ్రదర్శింపజోపు రూపకనామ మెద్దియో
వినఁ గుఱుపాలులై యున్నార గదా!

నటి:- అది యెద్దియో నేనునువినఁగుఱుపాలినై యున్నదాన.

సూత్ర:- (ఆశ్చర్యము నభినయించుచు) ఏమీ! అదియు నెఱుంగవా!

గీ. కులటలకు నెల్ల పతిభక్తిఁ గలుగఁ జేయుఁ
జెనటులకు నెల్ల గురువ్రాజఁజేయుఁ గజపు
నెల్ల జగముల కానందమిచ్చు చుండు
నిద్ధ సావిత్రి సత్యసంతీయ మబల.

నటి:- అద్దానిని రచించిన కవి యెవరు ?

సూత్ర:- కవితో నేమి ప్రయోజనము ? నాటక గుణగుణంబులే
ప్రధానములు గదా!

నటి:- కాదు! కాదు!! మనమేదేని యొక నాటకమును ప్రదర్శింపఁ
బూనినపుడు పురింబుల జనంబు లే కవివర్యునిచే రచింపఁబడిన
దని యడుగుట సామాన్యమే కదా! అటులనే కవి యెవరో
వినఁ గోరెద.

సూత్ర:- పరి! సరి!! నిజమే. పాఠవిధి ఎవరింటినేని చెప్పదనుచుము.

గీ. కుంటముక్కల వంశాన్ని కుముదహితుఁడు
గౌరవన గోత్రుఁడు నియోగికర్మపుండు
నాదెమాంబ లక్ష్మీకాంతయల సుతండు
ప్రథిత వేంకటకానకీరామశర్మ.

కాంతామణి! ఇప్పటికే కాలవిలంబమును గూర్చి సభాగదు
లొండురులతో ముచ్చటించుకొను చున్నారు. మన మింక
భావికర్తవ్యంబునకుఁ ద్వరపడుదము రమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

[ఇది ప్రస్తావన]

శ్రీరస్తు సావిత్రి సత్యవంతీయము

ప్రథమాంకము

(సావిత్రియుఁ జెలికత్తెయగు మనోరంజనియు నిజపురము నకుఁబరిసరమున నున్న తపోవనములోనికిఁ బ్రవేశింతురు.)

సావి:- మనోరంజనీ ! వనంబెంత యానందాతిశయముల నెప్పారు చున్నదో చూచితివా !

చ. సకల లతావిశేషములు చక్కని సదృశములో యనంగ, వా నికినిడు రంగవల్లికల నేర్పును జూపెను రంగులోయనా వికచనుమంబులల్ల వే, నవీనపుఁ బాటలనేర్చుచున్నవా శుకపీఠలోకమో యనంగ సొంపుఁపొందె వనంబుఁగాంచితే !

వెండియు,

సీ. వల్లెఁ బట్టణమును బాసి జవముఁజేయు

తపసుల కిరవైన ధామమెద్ది !

దొంగతనమునేసి దొరలకుఁ జిక్కని

పాటచ్చరులకు నివాసమెద్ది !

మృధఁ బరాజితులయ్యుఁ బృథ్వీరమణు లాలి

లిష్టలతోఁ జేరు విశ్వమెద్ది ?

జంతుజాలములెల్ల సహజవిరోధముఁ

తీతచరించు ప్రదేశమెద్ది !

గీ. ఓవధీతతిఁ బెక్కింట నెప్పునెద్ది !

భూరిసంపదలిచ్చెడు భూమియెద్ది !

సకలజనులను గాపాడు సరణియైది !

యనిన మనమిప్పుడున్న యీ వనముగాదె !

ఇదియునుగాక, సకలకుసుమ పరిమళభిరామంబును, సమస్త
తరుళోభితంబును, నిఖిలపక్షి కోలాహలంబును నయి నేత్రా
నందకరంబులగు సరోవరంబులును, గలిగి యొప్పురు నీ వన
విశేషంబులఁ గాంచుచున్నది మొదలు, మన నికాయంబుల
మాటయే మఱివునకు వచ్చుచున్నదిగదా !

మనా:- ఇట్టి మహావైభవంబులఁ గలదూరపు నీ కురగ్దాంబును
గాంచినది మొదలు, నీకేకాపి, సామను నటులనే, తోచు
చున్నది.

సావి:- అదిగో ! అటుచూడు.

గీ. పావురము డేగయును గూడి పాటుచుండె,
కోకిలయుఁ గాకమునుగూడి కూయఁదొడఁగె,
ఖనకమును బిల్లియునుగూడి గంతులిడుచు
నుండె, జాతివిరోధంబు లుడిగి యచట.

మఱియు,

క. మృగయుఁడు హింసింపకయే
ఖగములఁ బరికించుచుండె గడు సద్బుద్ధిగా
బగఁ గొనువారలు లేరీ

జగతిని నిటువంటి సఖ్యసంపద గలదే !

మనా:- ఆహ్లా ! ఋషీశ్వరు నేవించు నిమిత్తమును, వారిచే నిర్వ
హింపఁబడుచున్న పాతకాలలోఁ జదువుకొనుటకును, మనము
బయలుదేటితిమే కాని, వృధగా నీ వనంబునఁ గల వినోదం
బులఁజూచుచుఁ బ్రొద్దుపుచ్చుకొనవచ్చినవారముకాముగదా !

సావి:- జాను ! కాదన్నవా రెవరు ? పోవుదమువద.

(అని కొంచెము నడచి, ఆశ్చర్యము నభినయించుచు)

సచ్చలీ ! ఆ దివ్యసుందరుని జూచితివే ! ఆ హాహా ! నే నీ

దినంబున నే వున్యాత్ముల మోముఁజూచి బయలుదేరితి నా;
లేక, నా పూర్వజన్మనుకృతఫలమే యారీతిఫలింపఁజూచెనొ
కాని, నేఁడు నా మనోరథంబులలో నెకటి మాత్రము, నెఱ
వేఱఁగలదని నాకుఁ గొంత యాన పైకము చున్నయది. ఏ
మంటివేని ?

నీ. రాకానుధాకర ప్రభమించు వదనంబు

కరములమించి చెలఁగు శుతులు

కిసలయంబుల నేలు కెమ్మోవించందంబు

కలువలనెంచు మేల్ కనులనీవి

యరివిందములనెంచుఁ గజసౌష్ఠవంబు న

చ్చామికరంబు మైచాయడంబు

బంధరంబులదోలు బారు మెద్రుకచాలు

దాడిమఁగేరు దంతముల తీరు

గీ. కులుకు బెళుకులు నా నడకల ఘటింప

విరహిణీస్త్రీల వేటాడు వేటకాఁడ

యనఁగ నుప్పెడు యవకుండ వనములోన

మెఱసె నాచక్కఁ దొలకరిమెఱపు వ్రాలె.

నా కోమలాంగుఁ డెవరోకాని, నే నా దివ్యసుందరుని దర్శించి
నది మొదలారఁడే వరుఁడు కావచ్చునని యించుకంత, యాన
పైకము చున్నయది. ఇదియునుంగాక, మన్మథసాయకంబులా
హెచ్చుచున్నవి. మనసా చలించుచున్నది. నడచెదనన్నఁ
బాదములా రెడఁబడు చున్నవి. వీని కంతకుఁ గారకుండఁడే
కావున నారఁ డటనుండనేమో యించుక యావలకుం జని
వరికించి వచ్చెద. చెలీ! నీ విచటనే యుండుము. [కొంచెము
నడచి] ఓ! మన్మథాకారా! సౌందర్యరాశీ!

గీ. దారిఁ గానకయుంటి దై త్యారిసాక్షి

నెఱ్ఱకడకేగు మార్గంబు నొదయాత్మ!

తెలిపి పోగదె మొటిలిడు దీనురాలి

రక్షణమునీయ నుండు భద్రంబొకండు.

(చిన్నబోయి) ఏమీ నా కీ మనోవైకల్యము ! కన్నేమైనఁ జెడరి యుండెనా ! లేక ప్రాయమే నా కిట్టి శోట్రుపాటును గలిగించెనా ! ఒకవేళ నీ రెండునుగాడేని మనుష్య సంచారములేని యీ యరణ్యంబున నెచ్చెలులతోఁ గలిసి మాట్లాడినట్లు మాట్లాడఁ గలుగుట యెట్లు ! ఏది యెట్లున్నను ఋషీశ్వరు నేవ కరుగవలయునుగదా ! నా కంటె ముందు మనోరంజని, పోయియుండదుగదా ! ఈ యాలస్యమును గూర్చి ఋషీశ్వరులు నన్నేమైన, నడుగక మానరు. అడిగినప్పుడు పితృసమానుడైన గురువు గారితో నే నీ జరిగిన వృత్తాంత మంతయుఁ గొంచెమైనను దాచక యెఱింగించెను. అందుమీఁదటఁ గాని నా మనస్సందేహము తీరిదు. నా కొరకు మనోరంజని వేది యుండునేమో ! నే నిప్పుడే యామెను గలిసికొని ఋషిసేవ కరిగెద.

(అని వెనుకకుఁ దిరిగి మనోరంజనితో నిష్క్రమించును)

(తెరవదును)

ద్వితీయ రంగము

(అరణ్యము, జితేంద్రియ మహర్షి ఆశ్రమము)

జితే—(తనలో)

ఉ. శ్రీ రమణీమనోహరుఁ డశేషజనంబులఁ బోచుతండ్రి, సంసారమహర్షి ప్రాతరణ సాధితకర్త, పురండరాది బృందారక కీర్తనీయుఁడు, నదాస్యఁడు, దారుఁడు, యాతుభాస సంహరకుఁ డెల్లవేళల మదాత్మఁ బరీక్ష యొనర్ప వేడెదన్.

మఱియు,

సీ. దుర్మార్గ నిరతుల దుండగంబులు వాపి,

సన్మార్గరతులఁ గాఁ జలుపు నెవఁడు ?

ప్రథమాంకము

సకలలోకంబుల సకలభూతంబుల

కాధారమైకాలు నాద్యుడవడు !

జనపదంబులఁ బాసి జవతిపంబులఁ జేయు

సంయమిశ్వరులకు సాయమెవడు !

వనునాల్గు భుకనంబు లుదరంబున నిమిడ్చి

రాగియై విలసిల్లు రాజెవడు !

గీ. ఘోరదానవ చయములఁ గూల్చెనెవ్వఁ
డాదిమ ధ్యాంతరహితుడై యలరునెవ్వఁ
డట్టి పరమేశు, మాధవు ననుదినంబు
భక్తిఁ బ్రార్థింతు మదిలోన ముక్తికొఱకు.

బ్రహ్మచర్య, గార్హస్థ్య, వానప్రస్థ, సన్యాసములను, నాలు
గాశ్రమములలో, గృహస్థాశ్రమ ముత్తమ మని పెద్దలు వచిం
తురే కాని, దానిన్న సకేవ జనపోషణ ప్రాభవుండును,
శిష్టజనరక్షకుండును, దుష్టజనశిక్షకుండునునగు శ్రీమన్నారాయ
ణుని దివ్యచరణారవిందంబులఁ గొనియాడుచు, నెల్లప్పుడు,
హరినామస్మరణఁ జేయుచు, గండమూలంబుల భుజించుచు,
వనంబుల, దపంబాచరించుకొను మాబోటి యతీంద్రుల,
నష్టైశ్వర్యంబులఁ దులఁదూగు నయ్యింద్రుని సమానులగు వా
రెల్లరుఁ “ గాపాయ వస్త్రంబులఁ గట్టుకొను వారందఱు
యశులేనా ” యని పరిహసించురేకాని, “ జాతస్య మరణం
ద్రుపం ” బను నార్యోక్తి నించుకయైనను బాటించు వారొక్క
రైనను, లేరు. పోనీ! నా కెందుల కీ గొడవ ! నేడింతవఱకు
మదీయశిష్యులలో నెక్కరైనను రాకుండుట కేమిహేతువై
తెలియకున్నది. ఎవరు రాకపోయినను సావిత్రి యొక నిముస
మైన నింటికడ మసలునది కాదు. ఒకవేళ యావనవతి
యగుటచే,

క. జననీ జనకులు “పుత్రీ!

చన వల దీక్షమీఁదఁ జదువుఁ జాలింపు” మనన్
మనమునఁ గుందుచునుండెను

జన వంద్యుంబయిన కావ్య సంపద కొఱ్ఱకై.

(అంతః బుస్తకములతో మాధవ కేశపులు ప్రవేశింతురు)

మాధ:- క. వందనము తాపసేంద్రదా!

వందనము దయాంతిరంగ! వరగుణసాంద్రదా!

(అని నమస్కరించును)

కేశ:- వందనము గురువరేణ్య!

వందనము మహానుభావ! వందనమాత్మా!

(అని నమస్కరించును)

జితే:-అయ్యారాలోగైత్వశ్వర్యాభివృద్ధిరస్తు. శీఘ్రమేవ విద్యా
ప్రాప్తిరస్తు.

మాధ } అయ్య! నే డాలభ్యముగ వచ్చినందులకు తమింపఁ
కేశ } గోరెదము.

జితే:-అశ్చర్యము నభినయించుచు ఏమేమీ! మిమ్మల తమింప
వలయునా? మంచిది. సావిత్రి యొక్కడ?

మాధ:-అయ్య! రాలేదండీ.

జితే:-రాకపోవుటకుఁ గారణమేమైయుండునో, మీ కేమైనఁ దెలి
యినా!

కేశ } (గడగడ వణకుచు) అయ్య! మాకుఁ దెలియదండీ.
మాధ }

జితే:-మాధవా! ఏదీ! భగవత్పార్థనఁ గానిమ్ము.

మాధ:-

చ. కరముల శంఖచక్రములుఁ గాంచనచేలము త్వాక్ష్యవాహనం
బరయఁగ కార్జునుల్గి యాజినెనర్చుచు దుష్టశిక్షకై

సరసజనాని కెల్లరకు సౌఖ్యముగంగెడు వాడెవండోయా
వరమదయాళునిం గొలుసు భవ్యశుభంబొడఁగూర్చు నిచ్చలున్.

(అంతః బుస్తకములుతో సావిత్రి ప్రవేశించును.)

సావి:-గురూత్తమా ! అభివాదమాలు.

(అని నమస్కరించును)

జితేం:-అయుష్మతీభవ !

సావి:-విబుధాగ్రేసరా ! గురువరా !

ఉ. ఉరుతర కావ్యశాలకము బున్నవిగాయని యచ్చటచ్చట
స్థిరచిర నాల్గు శ్లోకములు పెద్దలు మెచ్చెడి భాతి వల్లనం
గఱపిన సాహితీ గరిమ గల్గ దదెంతటి వారికై ననూ
గురువర ! చెప్పవే నరునఁ గూటము మార్చక కావ్యసర్గలన్.

జితేం:-అమ్మా ! సావిత్రి ! నేడెంత కష్టానందముగ పచించితివి !

ఇప్పటి కెండఁగో విద్యార్థులు నా యొద్ద విద్యసభ్యసించిన వా
రుండిరి; కాని వారిలో మెచ్చరినొంటివైన నిటువంటి శుభ
ప్రదమైనమాట వచ్చినదేకాదు. ఇదియుచుంగాక, “తిను
మన్నఁ బులిమైనను దినదనుకట్టు” చదువు చెప్పించెడి వార
లుండఁ జదువుకొన నెల్లక, మూలమూలలఁ దూటి నిరక్షర
కుక్షులై చెడిపోవు వారెఁడఱొ కలరు; గాని తుద కా ఫలితము
ననుభవింపక తప్పనది కాదు. మఱియుఁ బాఠశాలకుఁ
బోయెను పిల్లకాయల లక్షణంబులఁ గొన్నింటి నెఱింగించెద
నాకర్ణింపుము.

మ. తలిదండ్రుల్ బడికంపుచో సుతులు తాళంజేరి యేడ్వంగఁ “బం
తులతోఁ జెప్పునుఁ గొట్టకుండ” నని నీతుల్ సెప్పి యోదార్చియా
వలఁ బంపంగను బోవుటే యరుడిఁ కేపాఠంబు రాదేగినం
దెలియంబాలర దెంత చెప్పినను బ్రీతికా శ్రద్ధలేకుంటచేక.

సావి:- ఋషిచంద్రమా ! ఇవియన్నియు మీ యనుభవములోని సం
గతులనియే నానన్యుకము.

జితే:- బాను! క్రొత్త గఁ గల్పించి చెప్పిన దేదియు లేదు.

మాధ:- (కేళపురివంక జూచి) కేళవా! ప్రాతపాఠము లేమైనను జదివితవా! గురువుల వారీ దినము పరీక్షింతుమని కదా మనలోఁ జెప్పి యుండిరి.

కేళ:- బాను! ఏదో యొకమాట నిన్న నిచటనే చదివితని.

జితే:- (మాధవ, కేళపురి నవలోకించి) మీరుపోయి, యా పూల చెట్లకు నీళ్లు పోయిండు.

కేళ:- } చిత్తము. (నిష్క్రమింతుడు.)
మాధ:- }

సావి:- ఋషీశ్వరా! క్రొత్త పాఠం బే దేని సెలవియ్యరా!

జితే:- అమ్మా! సావిత్రి! అటులనే చెప్పెదను; కాని నీ వీ దినం బున, మదీయాశ్రమంబున, కాలస్యముగా వచ్చుటకుఁ గారణంబేమి యుండును ?

సావి:- (తలవంచి మాటాడ కూరకుండును.)

జితే:- అమ్మా! నిరుత్తర వై తివేల !

సావి:- ఓ వండితమాన్యా! గురువరా! కారణం బేమున్నది.

(అని సందేహించును)

జితే:- అమ్మా! సావిత్రి! కారణము లేదని సందేహించి, నీవు చెప్పకున్నను, నీ వదనకమలంబున నేదో కారణ మున్నటుల స్పష్టమగు చున్నది. కావునఁ దగిన సమాధానమును జెప్పము.

సావి:- (ఊరకుండును.)

జితే:- అమ్మా! ఊరకుండెదవేమి ! నీ వెటువంటి పరమరహస్యమై ననుభిత్యసమానుండనగు నాలోఁజెప్పవచ్చుఁ దానడవ్వలేదు.

సావి:- గురూత్తమా! (అని సిగ్గు నభినయించును)

జితే:- తల్లీ! సిగ్గుపడెదవేల ! నిష్పందేహముగాఁ జెప్పవచ్చు.

సావి:- ఋషికులతలకా! నేనీ దినంబున భవదీయాశ్రమంబునకు వచ్చుచుండ ("రాకాసుధాకర" అను వెనుకటిపద్యమును చదువును)

అంత భ్రమ నుండిన మనస్సు గలదాననై యా నూతన పురుషుని రూపలావణ్యంబుల గుఱించి విచారించుచు, నే నెక్కముహూర్తకాల మచ్చటనుంటి నంతియేకాని, మతేమియు నెఱుంగ. మీ కొకవేళ నాయువకుని వృత్తాంతము దెలిసినయెడల నాకుఁజెప్పఁ బ్రార్థించుచుంటి.

జితేం :- అమ్మా! నీవు నిక్కము వచించితివి. నే నా బాబుని గూర్చి నాకుఁ దెలిసినంతవఱకుఁ జెప్పుచున్నాఁడ నిదియే యాశ్చర్యము.

సీ. నిత్య సత్యవ్రత నియతి నుండెడువాఁడు
తల్లిదండ్రుల యాజ్ఞఁ దాఱువాఁడు,
వట్టుప్రమలనొలిఁ జదువనేర్చినవాఁడు,
పజ్జన స్నేహంబు సలుపువాఁడు,
నవకార మొనరింప నాత్మ యొప్పనివాఁడు,
సన్మార్గ పద్ధతిఁ జనెడువాఁడు,
కాంచనంబును మించు కాంతి గల్గినవాఁడు,
జ్ఞాన యుక్తంబైన శమమువాఁడు,

గీ. నిఖిల భూతంబు లొకటిగ నెమ్మనమునఁ
దలఁచుచుండెడు వాఁడునై తనరి యంట.
వసుధ జనులెల్లరును సత్యవంతుడనఁగఁ
బేరుఁ గన్నాఁడు దిక్కులు పిక్కటిల్ల.

అదిగో! కనఁబడుచున్న యా పాదపంబు క్రిందఁ దపం బాచరించుకొను వృద్ధుండగు ద్యుమత్యేనునిపుత్రుండు సత్యవంతుండు. అతనికిఁ జిత్రాశ్యుండను నామాంతరంబునుం గలదు. అతని తండ్రి యాది నుండియు మునివృత్తి నున్నవాఁడు కాఁడు. కొంతకాలము సాశ్వదేశమును బరిపాలించి, పిమ్మట వృద్ధాప్యంబున కన్నులులేమి శత్రువులచే రాష్ట్రంబు పెడలఁగొట్టఁబడి యా కారణంబున విగతరాజ్యుండై చారాపుత్ర సమ

తంబుగ నీ వనంబునఁ గాలంబు గడపుచున్నవాడు. ఆతని కొమరుఁ డన్ననా సమస్త విద్యలయందును నిపుణత్వమునిన దిట్టయని చెప్పటకెట్టి సందియమును లేదు. సత్యవే కాని యసత్యంబు పెనుబాముల నిమగ్నుడై యున్నను, నాడువాడు కాదు. ఆ కారణమున నీ వనవాసులగు ఋషీశ్వరులును తదితర జనంబులును సత్యవంతుడను పేరఁ బిలుచుచున్నవారు. మఱియు నాతని సత్యప్రభావంబెన్న నలువచిలువతో, కేనియు నలవికాదు. ఒడ్దికి బృహస్పతి సమానుడు; శూరత్వంబున మహేంద్రున కెఱుగువాడు; శమదమాది గుణంబుల ననుంధరఁ బోలినవాడు; రూపంబునఁ గంఠజయంతాశ్వినేయులను దిరస్కరించెడివాడు. బ్రాహ్మణభక్తిగలిగి సదా వ్రతించుచుండువాడు. కావున నతని సమానులగు వారీముల్లోకంబుల తేరని గట్టిగా నెక్కి నిక్కాణింపఁ గలను. ఇదియే యాతని గుఱించిన వృత్తాంతము. 'ఇప్పటికే కాలమతిక్రమించింది. నీ వింక సదనంబున కరుగుము. నే నిదే జపతిపహూనూది క్రియల నెఱవేర్చుకొనఁ బోయెదను.

(నిష్క్రమించును.)

సావి:- (తనలో) ఆహా! సౌందర్య మొకరిసొమ్మా! భారతీ మనో హరుండెంత ప్రయత్నంబున సృజించెనోకాని,

నీ. చిన్నారి పొన్నారి చిటులప్రాయము వాని

నలువైన కరచరణముల వాని

శంబరారిని నేలు చక్కందనమువాని

రంగారు కుంతల రాజివాని

జలజాతములనేలఁగల కన్నుగవవాని

సమమైన పీన వశంబువాని

బిల్లునంబులు బూని వేటాడు మొనగాని

రాజచిహ్నంబులఁ గ్రాలువాని

గీ. దివ్యతర మేనికాంతులు లేజరిల్లఁ
దమమునుం గూడఁ బావఁగాఁ దగినవానిఁ
బాతకాలకు వచ్చుచుఁ బథమునందుఁ
గాంచితిని వాని నిపుడెట్లు కాంచఁగలను !

వెండియు నే నీమార్గముననే పరీక్షించుచుఁ బోయెద; నుకవేళ
నా యదృష్టవశమున నా నుకుమారుండు నా కంటఁ బడు
నేమోయని గొంత యాశ జనింపుచున్నయది. (గొంచెము
దూరము నడచి) ఏమీ! ఇచ్చటికెంత దూరము నుండియో
దాడికలఁ బరీక్షించుచు వచ్చినను, నెచ్చటను గానఁబడకు
న్నాడు కానిమ్ము. ఈ వనవాసులకేమైనఁ గానుపించనేమో
యడిగి తెలిసికొనివెంద; నందుమీఁద నామంబునకేమైనఁ గొంత
ధైర్యంబు చిక్కునెమో!

సీ. కరులార ! భయభల్లుకములార ! కపులార !
ఝరులార ! కంటిరే సత్యసంధుఁ
దరులార ! సారంగ తతులార ! నదులార !
పులులార ! కంటిరే బుద్ధికాలి
కామధేనువులార ! కంతీరవములార !
మునులార ! కంటిరే పుణ్యచరితుఁ
జక్రనాకములార ! శశసమూహములార !
గిరులార ! కంటిరే సరసవచను

గీ. బకములార ! భయంకర వృకములార !
శుకములార ! సంగీత శారికములార !
పాపురములార ! పరభృత పంక్తులార !
కాంచితిరే ! సత్యవంతు నిక్కానయందు !

(గొంతదూరముననుండి) ఏమీ ! మడియ దీనాలాపంబుల
కొక్కరై నను బ్రత్యుత్తరంబిడిన వాగులేరే ! అయ్యో ! నే
నెంత యదృష్టహీనురాలను. హీనురాలనేకానిచో నాతఁడు

సావిత్రి సత్యవంతయము

నాకంటఁ బడకయే యుండునుగదా ! ఒకవేళఁ గంటబడినను,
నే నప్పుడే వానివెంట నేలచననైతిని ! చనినచో నాతఁడు
మాత్రము నిరాకరించునా ! నిరాకరించినను నేనేమి చేయఁ
గలను. చేయకుండినను నిను ఫమాత్రము కన్నులారఁగాంచి
భాగ్యము లభించెడిదికదా ! లభించిన నేమి ప్రయోజనము !
ఇంతకు నా మందబుద్ధియే పెద్దమ్మ దేవతయై నా కంటెనుండు
నడచుచుండ నే నేమి చేయఁగలను ! పోనీ ! ఇని యంతయు
నిటులుండ, మదీయ గురువు లాబాలకు విగతరాజ్యాదవి
కూడ వచించిరి. లేనిచో నాతని చూపలేఖా విలాసంబులును,
వానికిఁ దగినట్లు వగ్గు సుపంగు విహార విభూషణంబును,
మదీయజననీ జనకుఁ కెఱింగించి నమ్మించెదవోమోకదా !
గతించినదానికై నేనిప్పుడు వ నివఁద్రయోజన మేమున్నది.
ఏది ఎటులైనను సరే ! మదీయేష్టదేశతయగు సావిత్రి దేవిని
గూర్చి ప్రార్థించెదఁ నందుమీఁద నా తల్లి కేమైన గా యందు
ననుగ్రహము కలుగునేమో ! (అని కరములు ముకుళించి)
ఓ జగజ్జననీ ! కార్యాయనీ !

చ. అనికము నీ పదాంబుజము లాత్మఁడలంచెడు భక్తురాలనొ
జనని ! మదీయవాంఛితము సమృద్ధితో నెనరించి మీఁద మ
జ్జననికేఁ దండ్రకిక విబుధసంతతికేఁ బ్రియమారఁజెప్పు నా
మనవిని జత్తగింపు మృదుమానిని ! హైమవతి ! పరిమణి !

(నిష్క్రమించును.

ప్రథమాంకము - సంపూర్ణము.

శ్రీకృష్ణ

సావిత్రి సత్యవంతీయము

దీర్ఘ యాంకము

(అశ్వపతి, జయశీలుడు, మౌళవి, వీరముల మీదఁ గూర్చుండుడు)

[తిరయైత్తలము]

అశ్వ :- మంత్ర ! జయశీలా !

ఁ. కుశలమె మానివర్చులకు ఘోరవనాంతర నీమలందునం !
కుశలమె భూసురేంద్రులకుఁ స్రూరజనావళి బాధలేకయే !
కుశలమె నాటివారలకుఁ గూడఁ ! కుబేరుని మించు జేర్లకుం
కుశలమె ! పొరులెల్లరకుఁ గొల్లగనుండునె పాడిపంటలున్.

మతియు,

గీ. ధనము నాసించి సజ్జనుల్ ధర్మవృత్తి
వీటిఁ బుచ్చక యుండురే విశ్వమందుఁ ?
జేయరాని పను లెవరుఁ జేయరుగద !
నాల్గు పాదాల ధర్మంబు నడచుఁగాదె !

జయ :- జేవా !

గీ. ఘనతరంబైన మీ పరాక్రమము విన్న
దుష్టులున్నను మానరా దుండగముల !
నడవులను నాశమొనరించు చెడుమృగములు
చనవె పొడలకు సింహ గర్జనము విన్న !

అశ్వ:-సచివాగ్రేసరా! నా మనంబున నింతఫటకు సంతోమంబున
దెట్టిదియొ కాన్పించకున్నది కదా!

జయ:-దేవా! సంతోషాయత్త చిత్తులరై యందకుండుటకుఁ దమ
శేమి కొరతఁ వాటిల్లె!

అశ్వ:-అమాత్యా! పుత్రోన్మయంబు నేత్రోత్సవంబుగాఁ గాంచు
భాగ్యము నాకు లభింపదయ్యెఁ గదా!

జయ:-అది దైవాధీనము.

అశ్వ:-అకటా! అట్టివాని జన్మమేల! భోగమేల! సామాన్యమేల!
గజతురంగ పదాతి సైన్య సంఘముగేల! అన్నియు నిష్ప
యోజనములు గదా! ఏమంటివేని!

క. సావిత్రి యనెడు దేవిని

భావంబునఁ దలఁచి సంతఁ బ్రత్యక్షంబై

దేవి యొసఁగిన పుత్రిక

సావిత్రియె కాని పుత్రి సంతతి కలదె!

అకటా! సుతసంతానంబు లేని లోపంబునఁ “బున్నామనర
కంబునుండి తప్పించుకొననేర కథోగతులపాలై వంటిలనెందు
దురను నార్యోక్తి” వినమే!

మఱియు,

క. శ్రుతులందును స్మృతులందును

నితిహాసములందు మఱియు నితరములందున్

సుతసమితి లేని వారికి

గతులు గలుగవని నుడువుటఁ గాంచమె సచివా!

జయ:-దేవా! మీ రిట్లనేక విధంబుల వగవనేల! దైవానుగ్రహం
బున్న నిఁక మీఁదఁ పుత్రులు గలుగరాదా! సుఖమనుభవింప
రాదా! యశము నుండరాదా!

అశ్వ:-నుంబ్రీ! నీ వెంత బేలవు!

చ. అరయఁగ నాకుఁ జెల్లఁగద యద్దికనేటికిఁ బెక్కువన్నముల్
సరి! సరి!! యిప్పు డా పురుష సంతుతి గల్లు టదేటిమాట నీ
వెఱుఁగవె వార్ధకంబున నిఁకేల జనితురు బిడ్డలక్కటా!
ధర లభియించు పెవ్వరికొ జానవనై రి కటాక్షముండినన్.

జయ:-దేవా! భవిష్యద్వృత్తాంత మెవ్వఁడెఱుంగు! దైవవిధి యను
ల్లంఘు నీయము గదా!

అశ్వ:-నుచివా! ఇందిరావల్లభునకు నాపై ననుగ్రహ ముండకపోవు
టకుఁ గారణమేమి!

గీ. దేవ భూదేవ మాన్యముల్ దీయలేదు
గుఱ్ఱ గోపురములు చెడఁగొట్టలేదు
విధి విధాన సుకర్మల విడువలేదు
భూప్రజల నెప్పు డుఁఖాబ్ధి ముంపలేదు.

ఇదియునుంగాక,

ఉ. శ్రీవరు పాదపద్మముల నేవయొనర్చుటకాని యెప్పుడో
నేవిధమైన కర్మముల నే నెనరించి యెఱుంగ నాకు నీ
భూపలయంబు నేలఁగల పుత్రుఁ డొక్కఁడుఁ బుట్టనట్టిదా
నా విధికేమియందు నకటా! యజ్ఞవాతకు లోపముండునే!

క. పుత్రుఁడ వంశోద్ధారుఁడు
బుత్తుఁడ సద్గుణలక్ష్మ మూలము మఱియొం
బుత్తుఁడ ధనధాన్యాదులుఁ
బుత్తుఁడ భూషణము ఘనము భూజనములకున్.

అనునార్యోక్తికిఁ దగినట్లు,

గీ. పుత్ర సంతతి లేదంచు మూఁడుపంక్తు
లను వరుసగా మదీయ ఫాలమునఁ దీర్చి
వ్రాసెఁ గాఁబోలుఁ బరమేష్ఠి పట్టుఁబట్టి
కాకపోయిన సుతులేల కలుగకుండ్రు!

ఇదంతయు నిట్లుండ,

మ. సుతసంతానము లేనివాని మొగముగ జూడంగరాదంచు న
న్నతి పాపుండని యెంచి త్రోయుదురుగాదా నిర్జరుల పూని, నా
గతి యిట్టై విడిసింది యొప్పుటనయో కారుణ్యభావంబునకో
సుతభిక్షుంబిడి మాన్పువారు గలరే శోకంబు నాశంబుగకో.

మాళ:-హృదయేశ్వరా! మీరిట్లనేక విధంబుల దురపిల్లనేల? పూర్వ
జన్మ సుకృత దుష్కృతిములఁ బట్టియేకదా నరుడు సుఖ
దుఃఖంబులనుభవించు చుండునని పెద్దలువచించుదురు. అట్లే
పూర్వజన్మంబున మనమేమైన సుకృతంబు లొనర్చియుంటిమేని
మనలోపంబు తీరగలదు. నాడు సావిత్రిదేవి ప్రసన్నయై
మీ కొక పుత్రీకారత్నంబు గలుగుననిచెప్పి చనుచున్న నంత
నొక సుపుత్రుని సొసంగుమని మరల మన మడ్డేవిని త్రాగింప
ముందు మీరుదభించు పుత్రీకారత్నంబు వలన సుపుత్రులఁ
బడయఁ గలుగుదు రని యీనతిచ్చి చనియె! నదిమీరు
మఱచితిరా యేమి!

అశ్వ:-(స్మృతి నభినయించుచు) ఖరి! సరి!! నిజమే! మఱచితి. నాకి
ప్పుడు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది.

మాళ:-ప్రాణేశ్వరా! నేనుక విషయమునుగూర్చి మీతోఁ గొంత
చెప్పఁదలఁచియుంటిని.

అశ్వ:-ఏమీ! నీవుచెప్పఁదలఁచుకొన్న విషయము రహస్యము కాదు
గదా!

మాళ:-రహస్యమేమున్నది. పదుగురు వినఁదగినదే!

అశ్వ:-ఏదీ! చెప్పుము.

మాళ:-మనసావిత్రి వివాహాయుక్తవయస్కులై యున్నదిగదా!

అశ్వ:-ఔను. ఐన!

మాళ:-ఇంతవఱకు వివాహప్రయత్న మొనర్పనందుల కొకమారు
మీరు జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుటయేనామనవి.

అశ్వ:-దేవా! ననును నేతత్ప్రక్షత్నమునే చేయుచుంటిని. మఱచితి ననుకొంటివా యేమి ? (అని మంత్రివంకజూచి) జయశీలా! సావిత్రికిఁదగినవరుని విచారించుటకై పంపఁబడిన పురోహితులు వచ్చియుండిరేమో తెలియునా ?

జయ :-దేవా! ఇంతవఱకు రాలేదు. రేఁపటనొ మాఁపటనొ రావచ్చును.

అశ్వ:-అట్లయిన నీకీవృత్తాంత మెట్లు తెలిసినది ?

జయ :-రాజేంద్రా! చెప్పెదను వినుఁడు. అంగ, వంగ, కళింగ, నేపాలాది సమస్తదేశంబులఁ బరికించి, పిమ్మటఁ గాశ్మీరక్షితి తిలేంద్రుని పట్టణంబునకుఁ జేరితిమను వృత్తాంతమును దెలియఁ జేయు లేఖయొందు వ్రాసియుండిరి.

అశ్వ:-మంచిది. ఇంతియేనా ? ఇంకేమైనవ్రాసియుండిరా ?

జయ :-దేవా! ఇటువినుఁడు; పిదపఁ దద్రాజ్యపరిపాలకుని మంత్రిరం బున కరిగి విచారించితిమనియు, నారాజన్యున కొక్కఁడే పుత్తుండనియు, వాగును దత్తుమారుని వివాహప్రయత్నము లోనేయుండిననియు, మేమారాకుమారుని వీక్షించి, పరీక్షించితి మనియు, నాబాలుఁడు మనకన్నివిధంబుల ననుకూలుఁడుగా నున్నాడనియు, బయలు దేలుచుంటిమనియు, మొదలుగాఁగల సంగతులనుగూడ వివరించియుండిరి.

అశ్వ:-అట్లయిన మనమిప్పుడు వివాహప్రయత్నము చేయవచ్చునా ?

జయ:-చేయవచ్చును; గాని యింతలో మించిపోయిన దేమున్నది! పురోహితుల రానిండు.

మాళ:-హృదయేశ్వరా! పురోహితులు విచారించినవచ్చిన బాలుని మన సావిత్రి వివాహమాదు నట్లుల నాకుఁ దోచెదు.

అశ్వ:-సఖి! మనకనుకూలమైనవాని నుద్వాహమాడదనియా చెప్పు చుంటివి ? అట్లులయిన నీవేమియు నుపదేశించి రాలేదుగదా!

అడువారలకు మొదటినుండియు నున్నయలవాటే. ఇందుఁ
గ్రొత్తేమున్నది. ఏమంటివేని,

గీ. మగనికనుకూలమైన యేమనువునైనఁ
జలకనగఁ జూచుటయెఱకాక మదతులెపుడు
పీల్చికాయల మనసెట్లా బెదరఁగొట్టి
వలదనుమనుటయునుగూడఁ గలదుకొంత.

అట్లే నీవేమైన బోధించి వచ్చితివేమోయని నాకనుమానము
గలుగుచున్నది.

మాళ :- హృదయేశ్వరా ! మీరిట్లుచుచుండ నేనెఱుఁచెప్పఁగలను.
ఇంచుక గృతికిఁ దెచ్చుకొంటిరేని మీకే స్పష్టమాకాఁగలదు.

అశ్వ :- (అలోచించి, తనలో) అఁ! సరి! సరి!! జ్ఞాపకమునకువచ్చింది.
నేనుకనాఁడు గారాబుపట్టియగు సావిత్రిని జేరివిలిచి
“అమ్మా! నీకనుకూలమైన రాజపుత్రునివనిన వరియింపు”
మనిచెప్పియుంటిని. నాఁడు నేనాడినమాటనుబట్టి నేఁడాబాలికా
రత్నమెవనినైన వరియించియుండనొప్పు. నిందబద్ధమేమియు
లేదని నాకిప్పుడు చక్కఁగాఁ దేటపడినది. అయిన నీమనడిగి
కొంతతెలిసికొనియెద. (అని భార్యనంకఁజూచి) హృదయేశ్వరీ!
సావిత్రి వై వాహికవిషయమై నీతోనేమైనఁ జెప్పియుండెనా?

మాళ :- చెప్పియేయున్నది.

అశ్వ :- ఏమని?

మాళ :- చెప్పెదను. వినుఁడు. సావిత్రి తాను గురుశుశ్రూషకుఁ
బోయెడు తెరువున నుకనుందరాంగుని జూచితినినియు, నాతఁడే,
తనకన్నివిధముల ననుకూలుఁడైన వాఁడనియుఁ దమకీసంగతి
నెఱింగింపుమని.

అశ్వ :- అట్లయిన నాబాలుని దేశనామధేయాదు లేమైయుండునో
తెలియునా?

మాల:- తన గురువులవలన సాశ్వదేశాధిపతియగు ద్యుమత్యేనుని పుత్రుండు సత్యవంతుడని వినియుంటిని చెప్పియున్నది.

అశ్వ:- ఇంకేమైనఁ చెప్పియుండనా?

మాల:- లేదు.

అశ్వ:- సరే! నీవింక నంతిపురంబున కరుగుము. నేనాబాలుని వృత్తాంత మామూలాగ్రము తెలిసికొనివచ్చెద.

మాల:- దేవా! సెలవు. (నిష్క్రమించును)

జయ:- దేవా! మనమిదివఱకు వరాన్వేషణమునకై పంపిన పురోహితు లిదేవచ్చుచున్నార.

(అంత నిరువురు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు).

అశ్వ:- (లేచి) భూదేవతలారా! వందనంబాచరించు చున్నాడను. (నమస్కరించును)

బ్రాహ్మ:- జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

అశ్వ:- మీరలాపీఠముల నలంకరింపుడు.

బ్రాహ్మ:- (పీఠములమీఁదఁ గూర్చుందురు)

అశ్వ:- (కూర్చుండి) బ్రాహ్మణోత్తములారా! మీక్షేమసమాచారం బులు చెప్పఁగోరెదను.

బ్రాహ్మ:- రాజా! దైవానుగ్రహమువల్లను, మీశ్వపవల్లను, నేదో యంతవఱకు సుఖంబుగనే యున్నారము.

అశ్వ:- పురోహితులారా! సావిత్రికిఁదగిన వరునెందైన విచారించి వచ్చినవారలేకదా?

బ్రాహ్మ:- చిత్తము! మేమిప్పటికి నుమాకు నాలుగు మాసంబుల క్రిందటఁ దమయనుజ్ఞప్రకారము బయలుదేటి సమస్తదేశంబులు దిరిగి, తిరిగి మాకేచ్ఛటను దగిన బాలుండు గన్పింపమి నెట్ట కేలకుఁ గాశ్మీరదేశాధీశుని పట్టణంబునకుంజని విచారింపఁగా నారాజన్య కుమారుఁడుమాత్రము మనకనుకూలుఁడుగావచ్చు ననుకొని యచటనుండి బయలుదేటి యీదినంబున నీపురంబు నకుఁజేరితిమి.

అశ్వః—సచివా! నాకు చెప్పిన దంతయు నిదివఱకే వినియుంటిమి. ఇందుఁ గ్రొత్త లేమియులేవు. అయినను జురోహీతులు విచారించి వచ్చిన వరుని వివాహమాడదని యింతకుముందు నా దేవి వల్ల వినియుంటిమిగదా!

ఇప్పుడు,

క. బాలామణి వరియించిన

బాలుని వృత్తాంత మరయ వలయును జమ్మి

యేలీలఁ దెలియనగునొ

యాలోచన నేయుమయ్య యతిశ్రీఘమునన్.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

[తెరవడును]

ద్వితీయరంగము

(నారడ మహర్షి ఈ క్రింది పద్యములతోఁ బ్రవేశించును)

నార :—

ఉ. శ్రీలోలుక ద్విజారవముచేఁ ద్రిదివంబు నలంకరించి న
చ్చీలత సర్వప్రాణుల వశీకృతులం బొనరించి లోకముల్
పాలన నేయుచుం గుమత పార్థివ కోటుల సంహరించు గో
పాలుని పాదపద్మములు భక్తి భజించెద మానసంబునన్.

శ్రీమన్నారాయణుని లీలావతారంబుల మహిమ మిట్టిదని
వర్ణింప నెవ్వఁడోవు !

మ. అనిశం బీశ్వరు పాదపంకజములన్ ధ్యానించుచున్ దాంతులై
వనమందు నివసించి యాకలములన్ భజించు పెట్టెట్టులో
దినమూర్వ్యుచ్చుడు మానిపుంగవుల నేదివ్యస్వరూపంబు పా
వకులం జేసెను దానినెంచెదను! దేవా చెన్నకేకప్రభు!

మఱియు,

గీ. జగమనందగు యవనిక సంతరించి
మర్త్యులనియెడు తోలుబొమ్మలను నిలిపి
నాటకంబుల నాడించు నర్తకుండ
వీవెకడ యాదిదేవుండ ! యాశ్వరుండ !

గీ. ఒకటి రెండైన వైరంబు లున్నఁగాని
కలుగ దుత్సాహ మెపుడు నాకిలను నటులె
కడచుచున్నవి దినములు కలవులేక
ముందు సంగతి తోచ దేమందు నింక.

అహ ! ఈ పురంబెంత రామణీయకమై కన్పట్టుచున్నది.

సీ. ఒకచాయ సద్విజ ప్రకరంబు వల్లించు
వేదశాస్త్రాది నిర్వాడవిరతి
యొకవంక వివిధ నాటక రచనా సమ
ర్థులగు కవిశిఖామణులగణంబు
మొకచోట సురవంద్య సురీశు సుర్యేశు
స్మరియించు భక్తుల సంచయంబు
మొకయిక్క వెలయాండ నికరంబు నేర్పెడు
నానావిధోదీర్ణ సర్తనంబు

గీ. లొర బాజారు లంద మేమనఁగ వచ్చు
మఱియు నిద్దాని వర్ణింపఁ దరమె తమ్మి
చూలికైనను శ్రీవనమాలికైన
వేడుకల కిమ్ము మద్రభూ విభు పురమ్ము.
నే నిదేపోయి యశ్వపతిం గలిసికొనియెడ.

(అని నిష్క్రమించును) [తెరవదును]

తృతీయ రంగము

(అశ్వపతి, జయశీలుఁడు, పీఠములమీఁదఁ గూర్చుండి యుండును.)
(తెర యెత్తఁబడును) (అంత భద్రుఁడు ప్రవేశించును.)

భద్రుడు:-మహాప్రభూ! ఎవ్వరో యొక మహనీయుడు మూరెడు మీసంబులును, బారెడు గడ్డంబును, దెగ బారెడు జడలునుం గలిగి చూపరులకు వెఱపు గొలువ తంబుర మీటు కొనుచు ద్వారంబునఁ దనుదర్శనాభిలాషియై వేచియున్నవాడు.

అశ్వ:- (ఆతురతతో) భద్రుడా! వారి నీవేమియు ననియుండవుగదా?

భద్రుడు:-దేవా! నేనేమియు ననలేదు; కాని నాకే కొంతజడువు కలిగినది.

అశ్వ:-నీ విప్పుడు శీఘ్రగతిఁ జని వారినిటకుఁ దొడ్కొని రమ్మి.

భద్రుడు:-చిత్తము! (అని నిష్క్రమించి తిరిగి నారద మహర్షితోఁ బ్రవేశించును.)

అశ్వ:- (లేచి) దేవా! ఎందనంబాచరించు చున్నాడ. మీరావీతం బలంకరింపుడు

నార:-ఆయుష్మాణభవ! (అని వీతముమీఁదఁ గూర్చుండును)

అశ్వ:-ఋషీశ్వరా!

ఉ. తావకదర్శనంబునను ధన్యుడనై తిని, మద్భ్రహంబునుం
బాననచయ్యె, మీవిమల పాదములన్నిలుపంగదేవ! ను
ద్యావమువల్లవింఁచెల్లెత పాపచయంబులువీడె సత్కృపం
బ్రోవుడు సర్వకాలమిదె పుణ్యచరిత్ర! జోహారొనర్చెదఁ.

నార:-రాజా! నీభక్తియెంతజ్ఞానునీయుము! ఏమంటివేని మాజోటి ఋషీశ్వరులెల్ల, మీమఱి రాజపుంగవు లుండుట చేతనేకదా! కృతార్థులగుటకుఁగారణంబులు.

అశ్వ:-మహానిచంద్రమా! ఏమిట్లంటిరి. మీరింతగా శ్లాఘింప వలయునా! మీకరుణామృత సారముఁ గ్రోలియేకదా మేమెంతయుఁదరింపఁ గలిగినది.

నార:-నృపకులతిలకా! నేనిప్పు డవహసించితి ననుకొంటివా యేమి! కాదు! కాదు!! నామనూనిశ్చయమును జెప్పెదను వినుము. ఎవ్వడేని నిష్కాగరిష్ఠుండై, యేకాకియై మహారణ్యమధ్యంబున, నేకచిత్తంబున, దవభ్రమాధిఁ గూర్చున్నయెడ, సింహశారూ

లాది క్రూరమృగంబుల బాధకలుగవండుటకెల్ల మీకరంబులం
దాల్చు చంద్రకాంతాది మణుల ధిక్కరింపఁగలుగు నిశితాస్త్ర
శస్త్రవరంపరలేకదా! రక్షకములు! ఒకవేళ నట్టివేలేనిచో
నేకరూరమృగంబుల వాఱినూపడి ప్రారంభముననే మృతి
నొందవలసినవాఁడగును. మీరాజుంతువులను సంహరించుట
కొఱకేకదా! యప్పుడప్పుడు వేటకుంజునెదు ముఖ్యోద్దేశ్యము.
దానంజేసియే ఋషీశ్వరులకెల్ల ఘరలఁ బ్రాణదానంబులు
చేసినవారగుచుందురు: కాబట్టి మీరెంతయు గౌరవార్హులు.
మేమంతయుఁ గృతార్థులము. ఇంతియేకాని నామనంబున
వేటొండేమియులేదు. ఫంకోచింపకఁడు.

అశ్వ:-నా కణుమాత్రమైనను సందియములేదు.

నార:-రాజా! సౌభాగ్యవతియగు నీ యనుంగు కూతురు నావిత్రికి
వివాహ మొనర్చి యుంటివా?

అశ్వ:-మీకుఁ దెలియని దేమున్నది! నా కుమారీరత్నం బిదివఱ
కొక రాకొమరుని వరియించి యుండెననియు, నాతని పేరు
సత్యవంతుడనియు నా దేవీ మూలమున నే నింతకుముందే
విని యుంటిని. ఆయినను, మంచి చెడ్డలు ముందుగఁ దెలిసి
కొనవలయునుగదా! మీ రాబాలుని వృత్తాంత మామూలా
గ్రముగ నెఱింగింప వేఁడెదను.

నార:-రాజా! అందుల కభ్యంతర మేమున్నది. చెప్పెదను వినుము.

చ. అతులిత కీర్తిశాలి సుగుణాధ్యుడు సత్యవథానువర్తి భూ
పతులకు మేటి విద్యులకు, భవ్యచరిత్రుడు శౌర్యశాలి సూ
విలత మనోజ్ఞమూర్తి బహు విశ్వసనీయుడు సత్యవంతుఁడో
క్షితివర! చెప్పనేలమఱి చిన్నలువన్నలు పెక్కులుండఁగా.

మఱియు,

క. చక్కదనంబునఁగంతుని
 జక్కవ కవవిప్పు మిగులు సమరంబుననూ
 చక్కడఁచు రిపులఁ ద్రుటిలోఁ
 బెక్కులువచియింపనేల విశ్వాధిపతి!

సీ. ధర్మానువర్తియై తనయందునెకాని
 దుర్మాన్యదృఢతఁ దూఱవెఱచు
 శాస్త్రంబులెయ్యెడఁ జనువఁబూనునెకాని
 యపహాస్యసంగతు లాడవెఱచు
 వట్టాశ్రమాచార వర్తనలనెకాని
 చెడుకార్యచయములఁ జేయవెఱచు
 సత్యప్రవర్తన స్సంచరించునెకాని
 దుష్పథానీకంబు ద్రొక్కవెఱచు
 గీ. భూతములనెల్లదనమాడ్కి బుద్ధియందుఁ
 దలఁచునెకాని వేఱుగాఁ దలఁపవెఱచు
 భక్తిచేసుండునెకాని పరమపురుషు
 పదములను దూషణముఁ జేసి పలుకవెఱచు.

సాశ్వతేశాధీశ్వరుండగు ద్యుమత్యేనుని సూనుండు. యశః
 కాముండు.

అశ్వ :-మునీంద్రా! ద్యుమత్యేనాదు లిప్పుడెందున్నవారలు ?

నార :- (వినియు, విననియట్లునటించును)

అశ్వ :-స్వామీ! ఏమిట్లూరకుంటి ?

నార :- పెద్దకాలంబు రాజ్యంబుపరిపాలించి పిమ్మట వృద్ధాప్యంబున
 శత్రువులచేఁ బురమునుండి వెడలఁగొట్టబడి భార్యాసుతసమే
 తంబుగావచ్చి యీసమీపారణ్యంబునఁ దపఃబాచరించుకొను
 చున్నవాఁడు.

అశ్వ :- ఎంతకష్టమెంతకష్టము!

నార :- ముఱచితి! ఇంకొక్కటిపనుము.

చ. జనవర! తాళుతాళుడుక సందియమొందుమదీయమానసం

బునఁబొడఁగట్టుచున్నదది భూరివిషాదమునెండఁజేయునే

మనివచియించెదం బరిణయంబయినంతనె వత్సరాని క

య్యసఘటు సత్యవంతుఁ డకటామృతిమొందును ఘోరదుర్విధిగా.

అశ్వ :- అక్కటా! ఎంతఘోర మెంతఘోరము!

(అంత సావిత్రి ప్రవేశించును)

సావి :- ముసీదా! అభివందనములు. (నమస్కరించును)

నార :- దీర్ఘసుమంగళీభవ !

అశ్వ :- అమ్మా! ఇటురమ్మ. (దగ్గరకుఁదీసికొని) నీవైకరాకుమారుని వరించియుంటివనియు, నతనిపేరుసత్యవంతుఁడనియు, నీజననివలన నేనింతకుముందు వినియుంటిని. అదిమొదలు ముందుగా మంచి చెడ్డలు తెలిసికొన వలయునుగదా! యనియత్నింపుచుంటిని. ఇంతలో నీముసీంద్రునిరాకవలన మదీయ జన్మతరించుటయే గాక సత్యవంతుని వృత్తాంతమంతయుఁ తెలిసికొనఁగలిగితిని. కాని యనేక లోపంబులుండుటంబట్టి నామనంబెంతయు నెప్ప కున్నయది.

సావి :- నాయనా! లోపంబులు లేనివారెవరు!

అశ్వ :- అమ్మా! కూటికినిగుడ్డకును లేకపోవుటకంటె నింకొకగొప్ప లోపమేమున్నది!

సావి :- తండ్రీ! రాకొమరుండైనచోఁ దినుటకన్నము లేకెట్లుండును!

అశ్వ :- రాజ్యభ్రష్టుండై వనంబుననివసించువాని కెట్లులభింపఁగలదు!

సావి :- జనకా! ఇటుపినుము.

గీ. అతివయ త్రిటికేగిన యదనుకొలది
 భాగ్యమేమియులేకున్న బడయవచ్చు
 నుండెనేనియునదికూడ నూడవచ్చు
 గలిమిలేములుకావడి ఘటములనరె!

అశ్వ :-అమ్మా! అదియెటులున్నను నాబాలుండు వివాహంబైనయొక
 సంవత్సరంబునకు మృతి నొందుననికూడ ఋషీశ్వరులు వచి
 యించియుండిరి.

సావి :-జనకా! భవిష్యత్తునుగుఱించి యెవ్వరుచెప్పగలరు! జ్యోతిష
 మునకు పార్వతీదేవి శాపమున్నదికదా!

నార :-అమ్మా! సావిత్రి! అల్లెన్నడుఁబలుకఁజోకుము.

అ.వె. పెక్కువలుకు లేల పెండ్లాడవలదమ్మ
 నిక్కువమ్మనమ్ము నీరిజాతీ
 సత్యవంతుఁడొక్క సంవత్సరంబున
 కంతమొందుఁజెండ్లి యైనవెనుక.

అశ్వ :-అమ్మా! నీమనంబున కిప్పుడైనను స్పష్టపడినదా! ఈ
 ఋషీశ్వరుండెఱుంగని విషయంబులీవదునాల్గు భువనంబులను
 లేవనుట జగద్విదితము నీవీముసీంద్రుని మాటదిగఱ్ఱ
 రింపకుము. వేటొకరాకొమరుని వరించిసుఖంబొందుము.

సావి :-తండ్రీ! మనొ వాక్యాయములనునవి త్రివిధంబులు. అందు
 మనంబు ప్రధానమైనది. అట్టిమనంబునఁ గైకొన్నవానిని
 గాదని వేటొకనివరించుట న్యాయమే! మీరెఱుంగనిధర్మం
 బులుగలవే! నేనింతగాఁ జెప్పవలయునా! ఎటులైననుఫరే
 నన్నాసత్యవంతునకే యొసంగుఁడు.

నార :-సావిత్రి!

క. జనదాటకమ్మ యెప్పుడు
భువిఁబెద్దలమాటలకును భూరివియోగం
బనమానమెట్లుపొందెద
వవినయమత మేలమాను మమ్మాయిపుడున్.

ఆ.వె. కోపమానకమ్మ గూడదు; జనకుని
మాటవినుము దాన మంచియగును;
“తెలిసికలియరాదు కలిసి తెలియరా”ద
టంచుపెద్దలాడు పైనవినవె!

ఇదియునుం గాక,

మ. వలదంచుం బలునూలులేల ఋషియు న్వాక్రమ్యైవసంచిప్పుడో
నెలతా! కోపమునెందఁబోకుమిదియు న్నీమేలుకేకాని నా
కులభింపంగలదేదిలేదు, విను లోకులైత్తురేనిన్ను భూ
వలయుంబేలేదు రాకోపూరు వరియింపన్బుద్ధితిప్పందగుకా.

సావి :-ఋషిచంద్రమా! మీరెంతగా బోధింపవలయునా! మీరెటుం
గనిదేమున్నది? దైవవిధి దాటనెవరితరము?

అశ్వ :-మునిందా! మీరెంతబోధించినను, నేనెంతచెప్పినను, వినమెల్లని
నీబాల నేమనవచ్చు! ఆక్కటా! పురుషసంతానము లేని
లోపంబుననే మిగుల వగలఁబొగులుచుంటి. లేకలేక యీబిడ్డ
గలుగ నెంతోఘనంబుగ నివాహమొనర్చి సంశసితమనుకొంటి,
నాపాటియదృష్టము నాకు లేదుకాఁబోలు!

నార :-రాజా! నీకొమారిత తలంపు మానువఁ గడు దుర్లభంబుగాఁ
దోచుచున్నయది. కావున! ఎటులైననుసరే! నీవాద్యుమత్యే
నుని కొమారునికొసంగి, వివాహమొనర్చుము. ఒకవేళ నీబాల
పుణ్యవశంబున నాబాలుండు చిరాయురుపేరుఁడగునేమో!
ఎవరుచెప్పఁగలరు!

అశ్వ :- ఋషిచంద్రమా! ఎటులైననుసరే! తమయాజ్ఞ శిరసా వహించెద.

నార :- రాజా! నే నిజే పోవుచున్నాఁడ. (నిష్క్రమించును)

అశ్వ :- మంత్రి! జయశీలా! మనపుత్రంబున కనతిదూరంబున నున్న యరణ్యంబునఁ గదా! ద్యుమత్యేనాదులుగ్నారని వినియుంటిమి, పుత్రం బలంకరింప నియమింపుము. పురోహితులం బిలిపించి లగ్ననిశ్చయము చేయించుము. సావిత్రిని దోడ్కొని వనంబున కరిగి వివాహ మొనర్చుదము.

జయ :- దేవా! చిత్తము. (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

(తెరవడును)

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు

సావిత్రి సత్యవంతీయము

తృతీయాంకము

(అరణ్యమునం దొక వహీరుహము క్రింద నిలువబడి ద్యమ
తేనుడు, భానుమతి, కల్యాణతుడు, నుండురు.)

(తెర యెత్తబడును)

ద్యమ :- (తనలో)

ఉ. శ్రీ రమణీయమై ప్రథిత స్థితియశశ్రవణదంబునై సదా
భూరి సుఖాల వాలమయి పూజ్యతః గాంచిన సాశ్వదేశ మా
పోరక గెల్పునేగొను సుబుద్ధుల నమ్ములఁ బాసియంటివా!
చేరక పోవ మెన్నటికి శ్రీహరి గర్భస్థయిన్న వేమ నుకా.

అకటా ! పండిమాగధులు కై వారంబు నేయించుండ, ఇటాళి
ద్వారంబున వేచియుండ, సుబుద్ధి మొదలుగా గల సచివాగ్రేభ
గులు రాజకీయ వ్యవహారంబులు ముచ్చటించుచుండ, విద్య
జ్ఞనంబులు పరిశేష్టించి కొలువ, ద్విజాకీర్వాదంబే సకల కల్యా
ణంబుల కాటకట్టునెయుండ, బాడబుల కగ్రహారాద్యనేక
దానంబు లొసంగుచు, గవి, గాయక, మాంత్రిక, విద్యామనీ
షుల యథోచిత పారితోషికంబుల సన్మానించుచు, యాచకా
వళి సంరక్షణార్థం బనవరతం బన్న దానంబునేయుచు, రాష్ట్రీయ
ప్రజల సౌఖ్యార్థమై యెక్కుడు శ్రద్ధవహించుచు, గుజన శిక్ష
ణయు, సుజన రక్షణయు, జేయుచు, బేరొలగంటున, నిరుప
మానంద స్వాంతుండనై యుండు నేను, దిక్కుమాలి, చారా

పుత్ర) సమేతంబుగ, నీ ఘోరారణ్య మధ్యంబున, నివసించ
నొపునునని స్వప్నాపథమునైనను దలంది యెఱుంగనే!
అకటకటా! దుగంతంబులైన దుఃఖంబు లనుభవించుగల
దినంబు లెంతలో వచ్చినవి! మఱియు నీ వనవాస క్లేశంబు
సంభవించుట యెల్ల దుర్మాన్యసర్తనుడగు విజయసింహుని
రక్షించిండువల్లనే కదా! “ఉపకారియగు వానికెప్పుడు నవ
కారమే వెలువెంటఁ దగిలి వచ్చుచుండు” నను పెద్దల పలుకు
లసత్యంబులుగా నేర్చునే! ఏలయన?

గీ. చిన్న తనమున నుండి పెంచినను గాని

కఱవకుండునె వ్యాళము కరుణమాలి!

చెందిపోతునను హితంబు నేయుటెల్లఁ

దనను గట్టనుద్రాళ్ళు తాఁగొనినయట్లు.

(భార్యపైఁ జెయివైచి) శుద్ధాంత కాంతాజనం బనవరతంబు
నేవింప, నంతిపుంగ బలంకరించి యుండు నీ రామామణి,

సీ. నడచి యెఱుంగు నవపల్లవ శ్రేణి

తెరువుపైఁ గాని యీ నురభిళాంగి

చెవిఁ జేర్చి యెఱుంగదు చిలుక కడుపుల ను

భవనముకే కాని యీ చంచలాక్షి

కేఱించి యెఱుంగదు మాలతీకుసును సం

తతులనెకాని యీ తలిరుణోఁడి

పొడఁగని యెఱుంగదు పుణ్యనదీక్షేత్ర

బృందమేకాని యీ కుండరదన

గీ. అట్టినుకుమారి యలివేణి యలనగమన

యడుగు వెట్టఁగరాని యీ యడవులందు

నెటుల నడువంగ నొపు నీ యెడను? వకట!

(బ్రహ్మ లిఖితము దప్ప దెవ్వరికైన!

వెండియు,

నీ. శంకరాభరణము స్పంచరింపఁగనీయ
దలివేణి వదనంపు దళుకు ముందు
కీరవాణుల మాటఁ గీర్తింపఁగా నీదు
ప్రమదా నువాక్కుధారిసము ముందు
సింహేంద్ర మధ్యము నైపుఁగా రానీదు
నవలాయలంతి నెన్నడుము ముందు
శ్రీరాగమును గూడఁ జెలఁతుండఁగ నీదు
వనజాక్షి నుగుణ సంపదకు ముందు
గీ. భూపతులు మెచ్చనత్తింట భోగభాగ్య
ములను దులఁదూఁగఁగా నెప్పు పుణ్యమెడసి
కన్నడలె నిన్ను ఎరియించి క్రాలుచుండె
దివ్యగుణభామ పుణ్య సతీలలామ!

మ. వరరాడ్వంశమునం జనించి సతివై కాల్యంబు నందుండి యీ
వటకుం గానపు ఘోరదుర్గవనముల్ భామామణీ! యింక నే
వరుస న్గాంతువు! పెక్కు కష్టములకుం బాల్సేసి నీ భర్త యీ
వరుసం ద్రిప్పనటంచు నెంచవుగదా! ప్రాణేశ్వరీ! యెన్నడున్.
కట్ట! వనవాసంబేకాక, వెండియు నీ సౌభాగ్యవతి కెంత
లెంతటి బీదకళలు దెచ్చిపెట్టితి.

నీ. పట్టు చేలంబులు గట్టెడు నెలనాగ
కామాయ వసనముల్ గట్టవలసె
సౌధంపు మెట్లెక్క జాగునేసెడు లేమ
మిట్టపల్లంబుల మెలఁగవలసె
జంద్రిక యందేని సంచరింపనినారి
యెండకాక ను నొర్చి యుండవలసె
బసిడి యుయ్యెలలందుఁ బవ్వళించెడు కామ
నేలపై నిదురింప నేర్వవలసె

గీ. బూలనోడల విహరించు పూవులతోడి
 ప్రబల భల్లుక శాస్త్రుల రావములకు
 దిక్కు లన్రువంగ భీతిచే బిక్కిటిల్లు
 వనము లోపల విహరింప వలసె నకిట !

ఇదియునుం నాకి,

మ. జనసంబాందిన దాదిగా నుదతి ! నీ శ్వశ్రేయసం బెంచి నీ
 జనకుండే విధి బెంచి నాఁడొగద ! యీశ్వాజానికీల్లాలివె
 ఘనదుద్ధాంత వనాంతసీమల నెటో కాలంబు బుచ్చంగ నా
 నని డెందంబుల శెంతురే జనులహా యాబాలగోపాలమున్.

ఏల యనుకొందురు ?

ఉ. ముప్పది మూడుకోట్ల సురముఖ్యులు సాక్షిగఁ బెట్టియాడి యే
 ముప్పలపాలు సేయనని పుణ్యజనంబుల మ్రోలఁబల్కియుం
 దిప్పలు పెట్టినట్టిఁడుఁ దెవో వేడని కాలుఁడక్కటా !
 తప్పును మోపి నా పయిని దండన సేయక యూరకుండునే ?

ఇది యంతయు నిటులుండ,

గీ. అమలమణిమయ సౌధంబు లందు మెలఁగు
 మచ్చె కంటిరో ! నీ విట్లు మగనితోడఁ
 గండమూలాదులను దినఁగలుగుదువని
 తలఁపనెన్నఁడుఁ గలనైన దైవసాక్షి.
 మఱియు నొ కాంతామణి !

గీ. భల్లహర్యక్షబలిముఖ వ్యాఘ్రఘనమితి
 యతిభయంకర రవములొ దందుఁ జేయఁ
 జలుక పలుకులు వినినంత నులికిపడెడు
 చంచలాక్షిరో ! నీ వెట్లు సైవఁగలవు !

భాను :- హృదయేశ్వరా ! మీ రిట్లనేక విధంబుల దైవ్యాక్రాంత
 హృదయైవ వగవనేల ! పూర్వజన్మ సంచితార్థ ఫలంబనుభ
 వింపక తప్పునే ! ఏలయన !

గీ. అరయ నే నెంత దాననో యనఘచరిత !
 యగ్రవనవాసమును జేసి యుండలేదె
 చంద్రమతి, దళయతి, హాసపుని సతియు
 బ్రహ్మలిఖితంబు దాట నెవ్వారి వశము.

ద్యుమ:- హృదయేశ్వరీ! నీ విషయంబున నించుక శాంతించినను,
 నవమన్మథాకారుని డంబువిడంబించు కుమారుని వడనారవింద
 లావణ్యంబు దలంపునకు వచ్చుచున్న కొలది, కన్నీరు మున్నీ
 రుగాఁ గారుదున్నయది. ఏమంటివేని !

గీ. చారుతరభూషణంబుల సమితి దనర
 దివ్యమణి హరబృందంబు లేడమంద
 బాళువాడోలికలను నుద్యాలలూఁగు
 పరమసౌఖ్యంబు లెల్లంగి మఱియె గొడుగు !

(సత్యవంతునిపైఁ జెయివైచు) నాయనా! సత్యవంతా!

మ. చతురంబోధిపరీతిమై యెసఁగు నీ యౌమండలంబెల్ల నీ
 పతిసౌఖ్యంబుగ నేలఁజాలును నటంచిత్రాంతమే నెమ్మది
 వ్హితపైప్సారఁగ నెంచుచుంటి నిపుడిట్టిచందమానంచు నొ
 నుత! డందంబున నెంచలేదెపు డయో శోకంబుబాధించెడుగ.

గీ. భంగడిండ్రతో మెలఁగెను సౌమనంబుఁ
 బాసి వనభూములంగు నివాసమింక
 నటులఁ జేయంగ నొపును వింతవఱకుఁ
 గనియెఱుంగవు దుర్గమ కాననములు

ఇదియునుంగాక,

నీ. చంద్రకాంతోపలనలిఁ జరించెడి నీవు
 ఘోరాటపులఁగి కుడుచుటెట్లు ?
 సాటిబాలురఁగూడి యాటలాడెడి నీవు
 పాడుబోయెలఁగూడి యాడుటెట్లు !

భర్మ నిర్మిత హర్మ్య పంక్తిః జూచెడి నీవు

సాబగుఁ బాసిన పాదల్ చూచుటెట్లు ?

ధరణీసుతులఁగాంచి దండ మిడచు నీవు

శిలలకు జోహారు నేయుటెట్లు ?

గీ. అకట ! హరిహరులకునై న సజనకైన

ననుభవించక తప్పరాదనుట నిజము

గాకపోయిన నీవిట్లు కాననమున

నుండకుండుటె సాక్ష్యమై యుండుఁగాదె.

తండ్రీ ! సత్యవంతా !

గీ. పెరుఁగు మీఁగడ పాలతోఁ బెరుఁగునట్టి

తనయ ! కడగండ్లపాల్సేసి దయయుఁబాసి

కాయగూరలఁ దినిపించు ఖలుఁడ నకట !

బ్రతికియుండియు జచ్చిన వాఁడ నివుడు.

సత్యః--నాయనా ! ఇందు నీ వైశర్విన దేమున్నది ! ఏ కాలంబునకేది

సంప్రాప్తము కాఁగలదో యది సంభవ మగుచుండును గదా !

ఇంతకు దైవవిధి యనుభవనీయము గదా ! నీ విట్లేల దూషించు

కొనియెదు ?

అతి బలకాలియా యమరేశ్వరుఁడు మున్ను

వసియింపఁడే ఘోర వనములందు

సత్యశీలుఁడు హంశ్చంద్ర భూపాలుఁడు

వసియింపఁడే ఘోర వనములందు

నిత్యసూర్యులవాది నివధేశ్వరుఁడుమున్ను

వసియింపఁడే ఘోర వనములందు

తురగ శరీరంబుతోఁ బద్మబంధుండు

వసియింపఁడే ఘోర వనములందు

గీ. నంతలంతటి వారి కావంతయైనఁ

దప్పినవంత ! మనకెట్లు తప్పనయ్య ?

సర్వజగముల బాలించు చక్రికై నఁ

గొఱత యుండకపోవ దే తఱివినైన !

భాను:- నాయనా ! సత్యవంతా ! ఘోషతకళాపరిపూర్ణుండగు ఈముద
తాంధ్రపురిం గేరు నీ ముద్దుమోము గన్నలారఁ గాంచుచున్న
కొలందీ బట్టరాని దుఃఖంబున మునుంగుచుంటి. అక్కటా !
తండ్రీ ! నీ విప్పుడెంత దీనదశ ననుభవించ వలసివచ్చె !

నీ. చక్కెర నిరతంబు చవిజూచువానికా

రుచితేని గుంపలు రుచ్యమగుట

హంసతూలికపాస్వి సంకుండువానికా

చక్రాక్షిణేల పూశయ్యయగుట

నవరత్నబుచితానందైక్కు వానికా

గ్రావపంక్తులు పీతరాజియగుట

సర్వసర్వంసహ చక్రంబు బాలించు

వానికా యివి యున్నివట్టులగుట

గి. ఎట్టిసోము నూచితినుకొని యేనుమున్ను

బంధు జనములఁబాసి యీ వనమునందు

నిట్టిదశ నీకుఁగల్గునం చెంచనెపుడు

సకల సద్గుణవంత ! యో సత్యవంత !

సత్య:- అమ్మా ! నీ వెంత వెఱ్ఱిదానవు !

క. పైయుగముల వారెల్లరుఁ

గాయమును దొరింగి కీర్తి కాంతను వెంటఁ

బాయక కొనిపోగలుగుట

కే యుండల కా గొడుగని యెంచియుఁ గాదె !

ద్యుమ:- తండ్రీ ! సత్యవంతా ! బాలుండవయ్య గెంతటి నీతులను
గఱపుచుంటివి.

సత్య:- నాయనా ! నేను మీరు నీతులను బోధించునంతటి వాడనా !
కాకపోయినను గతంబును గుఱించి వగచిన నేమిప్రయోజనము !

నీవా సర్వాంతర్యామియగు శ్రీమన్నారాయణుని దివ్యచరణార
నిదురులుఁ నూచ్చి లెం బాచుచున్నాము. దానివల్ల మన
సర్వవిధముల మెలఁపఁబడి గలదు.

ద్యుమః:- భీమఃతా! సత్యవంతా! నీ వచ్చియు గిరించినదాన్ని
దుఃఖించినఁ బ్రయోజనము లేని నా కిప్పుడు స్పష్టపడినది.
నే నుకప్పు దా యిదివారమును మఱచితివా! మఱచియే
యుండలేదు. అయినను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చితివి. నీవును నీజననియుఁ
బర్ణశాలకుం జనుచు, నేనిదే యీ పరమేశ్వరుని గూర్చి
తపంబొనర్చెద.

(అంజలు ప్రక్షాళింతురు.) (తెరవకును)

(ద్వితీయపంగము)

(ద్యుమ్న త్రేకుండు పర్ణశాలయందలివేదికపైఁ గూచుచుండి,
జపమాలఁ ద్రిప్పుచుండును, తెరయెత్తఁబడును)

ద్యుమః:- (తనలో)

గీ. వేదములు దెచ్చి యెవ్వఁడు వేధకిచ్చె
బలిని బంధించి యెవ్వఁడు వశ్రినేతె
దనుజుల వధించి యెవ్వఁడు మునులఁబ్రోచె
నట్టి సగ్గుణ బ్రహ్మంబు నాశ్రయింతు.

ఓ జగద్రక్షణ సంధాయకా! రమామనోనాయకా! పుట్టిన
దాది యీ వలకు సుఖానుభవమే గాని కష్టంబులన నెట్టివియో
కలతోనైనఁ దలంచి యెఱుంగ. “పెట్టిన వారికిఁ బుట్టుటే
సాక్షి.” యనునట్లు పూర్వజన్మంబునందేమి వ్రతంబు లొనర్చి
జన్మించితిమో కాని జరాభారంబునఁ గలదలేక యింట నుక
మాలఁ బడియుండువానికా! భార్యాసుత సమేతంబుగ నీ
ఘోరారణ్యవాసము సంప్రాప్తమగుట! ఓ దేవదేవా! నీ
కై ననేల నా యం దనుగ్రహము కలుగదయ్యె! నేను నీ యెడ

నేమైన నపచారం బొనర్చినా! శేక, పెద్దలయాన జనదాటి
యంటినా! కాక, ఋషీశ్వరుల కేమైన నెగ్గొనర్చినా!
కాదేని, దేవబ్రాహ్మణ మాన్యంబుల కేమైన భంగము గలిగిం
చినా! ఇవి యన్నియుఁ గాకున్న వ్యసంకరమేమైతఁ గావిం
చినా! పొరపాటున క్షత్రియ ధర్మంబు లెందేని సరకుఁ
గొనక ప్రవర్తించియుంటినా! లేనిచో, నిష్కారణవైరముని
నన్ను రాజ్యభ్రష్టుని గావించినవానియందుఁ గల శృపారసము
నాపై నీకు లేకపోయెనే! ఒకవేళ మీరు నన్ను మఱచినను,
నేను మీ మృదుఁడ సరసీరుహంబులు మఱవఁగలనా! మఱచి
బ్రతుకఁగలనా! బ్రతికిసుఖంపంగలనా! అయ్యో! అదేటిమాట!

సీ. చెలఁగియేప్రాప్తు నీ సేవ జేయుటెకాని

దబ్బర లేవంకఁ దలఁచి యెఱుంగఁ

బుడమివేల్పులఁగాంచి వ్రాజనీయుటెకాని

వేమఁజూమదీని గర్వించి యెఱుంగఁ

దప్పచేసినవారి దండించుటయెకాని

ధర్మంబులను జవదాటి యెఱుంగఁ

బ్రజల సంరక్షింపఁ బాటుపడుటెకాని

క్షణమైన నూరక కడపియెఱుంగ

గీ॥ నిరపరాధుల శిక్షల నిలిపియెఱుంగ

శాత్రవులనైనఁ జిక్కినఁ జంపియెఱుంగ

దోస మెవ్వరికేనియుఁ జేసియెఱుంగ

నిట్టి నన్నేలమఱచితో యిప్పుడెఱుంగ.

[అని మఱల జపమాలఁ ద్రిప్పుచుండును]

[అంత అశ్వపతి, మాళవి, సావిత్రి, జయశీలుఁడు కాననము

లోనికిఁ బ్రవేశింతురు.]

అశ్వ:- మంత్రి! జయశీలా! వనంబెంత రామణీయకమై యున్నదో
చూచితివా!

గీ. తొడరి ధుంకార మొనరించు తుమ్మెదలును

గెరలి భాషించు శారకాకీరములును

గలకలారావములుచేయు క్రొంచబృంద

ములును బైకెగయు మయూరములను గంటె !

మఱియు, నిది యే మహర్షి యాశ్రమ ప్రాంతమోకాని,

గీ. శరభ హర్యక్ష శార్దూల శల్యఖడ్గ

గవయ వేదండ భల్ల సృగాల వాహ

కానిర తిరిక్కు గంధర్వ కపి వరాహ

మృగము లత్యంతమైత్రితో మెలగుచుండె.

జయ:- దేవా! మీకేదాదు. నాకును నటులే తోచు చున్నయది.

మాళ:- హృదయేశ్వరా! మనవ్యసంచారింబను మాటయే లేని

యా ఘోరారణ్య మధ్యంబున మన సావిత్రి యెట్లుండగలదు!

అశ్వ:- హృదయేశ్వరీ! నీ వా కొఱంత యెంతమాత్రము మనంబునఁ

బెట్టుకొనకుము.

జయ:- అమ్మా! దైవవిధి యవిలంఘ నీయముగదా!

అశ్వ:- సచిచాగ్రేసరా! ఇచటి కనతి దూరంబునఁ గనుపడునది యేమై

యొండనొపు ?

జయ:- దేవా! అదియే ద్యుమత్యేనుని యాశ్రమమై యుండవచ్చును.

అశ్వ:- అటులైన మన మద్దానిని సమీపింతుము రండు.

(అందఱు ద్యుమత్యేనుని యాశ్రమమును జేరి)

మునీంద్రా! వందనములు.

ద్యుమ:- మనోవాంఛాఫలసిద్ధిరస్తు. ఆయ్యా! ఇటు దయజేయుడు.

(అందఱు కూర్చుందురు) మీర లెవ్వరు ?

అశ్వ:- మునిచంద్రా! మద్రదేశాధీశ్వరుండ. అశ్వవతి యను నామం

బునఁ జరగువాడ. సకుటుంబముగా వచ్చితి.

ద్యుమ:- అశ్వవతి! తమ రేకార్యార్థులరై సకుటుంబముగా నిచ్చ

టికి విచ్చేసితిరి !

అశ్వ:-తావక దర్శమునకే.

ద్యుమ:-(అశ్వర్యముతో) ఏమీ! నాకొంతకేనా! అట్లులైన నావల్ల
మీకుఁ గాఁగల కార్యము లేమున్నవి!

అశ్వ:-గాఁగల కార్యము లుండుటం బట్టియే గాఁగలిగితిమి. ఏమంటి
రేని చిరంజీవి మీ కుమారుఁడు సత్యనుతునకు చిరంజీవి
సౌభాగ్యవతియగు నా కుమార్తెను సావిత్రి నొసంగి వివా
హము చేయఁ దలంచి.

ద్యుమ:-మద్రదేశాధిపతీ! అశ్వపతీ! నేజెప్పెడి యంశములు తుద
ముట్ట వినుము.

ఉ. కూటికి గుక్కకుం జెడియుఁ గుమ్మరుమంటిమి కాననంబులం
దేటికి నీ కోమారితను నిచ్చి వివాహము సేయఁబూని యి
చ్చోటికి వచ్చిరివిపుడు సొంపె సలూఁగ రాజచంద్ర! య
ట్లేటికి వియ్యమందితని యెల్లగు న్నిగరే జగంబులన్.

అశ్వ:-రాజన్ని తిలకా! మీ రిట్లననేల? మన మిరువురము నిష్టపడిన
లోకంబుల జనంబులు దూషించిననేమి? భూషించిననేమి!

ద్యుమ:-అశ్వపతీ! ఎట్టి కార్యమైనను సరే ముందు లోకసమ్మతము
గావలయును. కావున నీ కోమారిత నింకొక మహారాజుకొమా
రున కొసంగి వివాహం బొనర్పము. అప్పుడది జనసమ్మతము
గాఁగలదు. అట్లు కాక నీ పిప్పడు మదీయ పుత్రుండగు సత్య
వంతునకే యొసంగితివేని 'అన్నలమిన్నను, చక్కదనాలకుప్పను,
సావిత్రిని విగతరాజ్యుండై ఘోరారిణ్యంబుల నివసించు వాని
కిచ్చి యశ్వవతి పిల్లకు గొంతుకొసె' నని లోకంబున నిన్నె
ల్లరు నిందింతురు. కాబట్టి మఱొక రాకుమారుని కొనంగుము.
లేదేని నీ మూలమున మే మెల్లపుడుఁ బదువురి నొంటఁ బడి
నానవలసిన వారమగుదుము.

అశ్వ:-ద్యునుత్సేస మహర్షీ ! కలిమిలేములు శాశ్వతములుగావు. మీ
తోడ వియ్యమందుదమను కొతూహలంబున మేమిట్లగుదెంచి
తిమి. మదీయ ప్రార్థనఁ ద్రోసిపుచ్చకుడు.

ద్యుమ:-రాజా ! అటులైన నింకొక మనవి.

గీ. సాధవంక్తుల నివసించు చానమిన్న
కష్టముల కోర్చి యెటులుండు గహనములను
బట్టు చేలంబులను గట్టు బాల నేడు
వల్కలాడినములు గట్టు వరుసయెట్టు.

అశ్వ:- మీ పిల్లయైన వెనుక మీతోఁబాటు కష్టమో సుఖమో
యనుభవించునేకాని మారాడఁగలుగుటెట్లు ! స్త్రీల యధి
కారా నధికారములన్నియుఁ బుట్టినిండ్లకడనేకాని మేటినిండ్ల
కడ నాగఁగలవా !

ద్యుమ:- (వస్థ శాలవైపునకుఁ దిరిగి) మంచిది. అటులే కానిండు.
నాయనా ! సత్యవంతా ! మీ సుమ్మ నిటులోఁబొనిరమ్ము.

సత్య:-తండ్రీ ! ఇదిగో మా యమ్మ యిచ్చటనేయున్నది.

ద్యుమ:-శ్యామేశ్వరీ ! వీరు చెప్పిన జుతయు వినుచుంటివిగాదా !
నే నందులకొడంబడితి. నీ యభిప్రాయమేమి !

శాను:-హృదయేశ్వరా ! మీ కనుకూలంబగుచో నా కనుకూలము
గాకుండునా ! పిలిచి పిల్లనిచ్చెదమన్న వద్దననేల !

ద్యుమ:-అశ్వపతి మహారాజా ! పురోహితుల రావించి సుముహూ
ర్తము నిశ్చయింపుడు.

అశ్వ:-లగ్న నిశ్చయమును జేయుంచుకొనియే వచ్చితిమి.

ద్యుమ:-ఎప్పుడు ?

అశ్వ:-ఈ దినంబుననే కావునఁ బోవుదమురండు.

ద్యుమ:-ఎక్కడికి !

అశ్వ:-మదీయ పురంబునకు.

ద్యుమ:-రాజా:-మమ్మేటికి మీ పురంబునకుఁ గొనిపోయెదవు! పదు
గురు మమ్మచట నప్పుటకాయేమి! నే నీ సంగతి మీకు మొద
టనే చెప్పియుంటిని కదా!

అశ్వ:-మీ రిప్పు డేమనియెదరు ?

ద్యుమ:-మీ రిచటికి సకుటుంబముగా వచ్చియుంటిమని కదా!
నాతోఁ జెప్పియుంటిరి. కాఁబట్టి వివాహ మిచటనే చేయుఁడు.

అశ్వ:-అటులే యొసర్చెదము. తగు వ్రయత్నములో నుండములెండు.
(అందఱు నిష్క్రమింతురు) (తెరపడును)

[వివాహానంతరమున మధువర్కములతో సావిత్రి సత్యనంతులును,
నూతనాంబరములు ధరించి భానుమతీద్యుమత్యేనులును,
మాళవీ యశ్వపతులును బ్రవేశింతురు]

అశ్వ:-బావా! ద్యుమత్యేన మహర్షీ!

ఉ. చిడ్డలు లేకలేక దుర పిల్లఁగఁ బిమ్మటఁ గొన్నినాళ్ళ కీ
చిడ్డయె కల్గ నీమెనతి ప్రేమను బెంచుచునున్న వాడ మా
రొడ్డదిఁ కెప్పు రేచునుచు నుండినగానియు మీదె భార మీ
చిడ్డను మీనుచిడ్డవలెఁ బెంచుఁడు కోపముఁ బూనకెంచుఁడి.

ద్యుమ:-బావా! అశ్వపతి! ఈ విషయము మీరింతగాఁ జెప్పవల
యునా! నే నంతమాత్రమెఱుంగని వాడనా?

అశ్వ:-మీ రెఱుంగరని కాదు. నా పుత్రికయందుఁగల ప్రేమచే
నిట్లనుంచుంటిని.

మాళ:-అమ్మా! సావిత్రి! (అని సావిత్రి మీఁదఁ జెయివైచి)

క. పనిలేకయె పొరుగిండ్లకుఁ
జన కెప్పుడు మగనికేది సమ్మతియొ యటే
పనిఁ జేయుచ త్ర మామల
కనుకూలముగా మెలంగు మమ్మాయెపుడు.

(భానుమతి నై వునకుఁ దిరిగి) వదిన గారూ! మా పిల్లను మీ పిల్లవలెఁ జూడ గోరెదను.)

అశ్వః—జామాతా! సత్యవంతా!

గీ. పుట్టినప్పటినుండి యీ పాలతిమిన్న
చేసి యెఱుంగదు పనులేమి చేతగావు
కని యెఱుంగ దొక్కింతయుఁ గప్పచయము
నంతియేకాని నేజెప్పునదియు లేదు.

(సావిత్రి చెయి పట్టుకొని) పుత్రి! సావిత్రి!

గీ. మంచి చెడ్డ లటందు రిహ్యహిని రెండు
వానిలో మొదటి దసాధ్యమాను బుట్టి
నింటికి మఱియు మెట్లైన యింటికివు
వేరుఁదేవమ్మ! వెనుకటివారి నెంచి

మీ అమ్మయు నేనును సప్పుడప్పుడు వచ్చిపోవుచుందుము. నీ
చెలికత్తియలు గూడ వచ్చి పోవుచునే యుందురు. నీ మనం
బున వేఱుగాఁ దలంపకుము.

గీ. అరసికొనుచుందు నమ్మనే సప్పుడప్పుడు
నీదు వృత్తాంత మంతయు నిక్కునముగ
నత్తమామలఁ గాంచుమత్యంతి భక్తిఁ
గంట తడిబెట్టఁజోకు న్నన్న తల్లి.

మే మికఁ జోయి వచ్చెదము. (ద్యుమత్యేనుని వంకజూచి)
బావగారూ! సెలవు.

ద్యుమః—మంచిది. అటులేపోయి రెండు.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు]

(తెర పడును)

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ రః స్తు

సావిత్రి సత్యవంతునిము

చతుర్థాంకము

(పల్లకాలయం దొకవైపున సావిత్రి దేవీ పూజామంటపము)
 (వల్కలాజన ధారియై సావిత్రి ప్రవేశించి పూజామంటపమున కెదురుగాఁ గూరుచుండి పూజా ద్రవ్యములు సవరించుచుండును)
 (తెరయెత్తఁబడును)

సావి:- (లేచి తనలో) నా జీవితేశ్వరుని యాయఃప్రమాణమునుగూర్చి నారద మహర్షి నాఁడు నాకెఱింగించిన గడువుదినమింక నేటికి నాలుగు దినములు మాత్రమే యున్నది. నే ననవరతము నమ్మి నేమిచు జగన్మాతయగు సావిత్రి దేవిని గుఱించి త్రిరాత్రోప వాస వ్రతంబు గావించు వారలకు సకలశుభంబు లొనఁగూడు నని పెద్దలు చెప్పఁగా వినియుంటిని. కావున నే నీ దినంబున త్రిరాత్రోపవాస వ్రతంబును బ్రారంభించి నాటికి ముగించు కొనియెదను.

(అంత ద్యుమత్యేన నిర్వికారులు ప్రవేశింతురు)

సావి:-మామగారూ! నమస్కారములు.

ద్యుమ:-సత్సంతాన ఫలావాప్తిరస్తు.

సావి:-ఋషిచంద్రమా! అభివందనములు.

నిర్వి:-మనూవాంఛాఫలసిద్ధిరస్తు.

ద్యుమ:-తల్లీ! ఇట్టి కఠిన వ్రతంజేల పూనితివి!

సావి:-నే ననేక కల్యాణంబులఁ గోరి యీ వ్రతంబును బూనితిని.
మీరు మదీయ వ్రతంబును గూర్చి విచారింపవలదు. మీ
కన్న విషయములు సవిస్తరముగా నితఁ ముందు తెలియఁ
గలవు.

ద్యుమ:-మంచిది. అటులే కానిప్పు. (నిర్వికారునితో నిష్క్రమించును)
(తిరిగి సావిత్రి వూహమంటపమున కెదురుగాఁ గూరుచుండి,
పుష్పాక్షరలచేఁ గొంత తడవు వూజించి, లేచినిలుచుండి

(ప్రాజలియై)

ఓ జగజ్జననీ! సావిత్రి!

గీ. సకలలోకములు సృజించు బ్రహ్మ, మనుచు
హరి, లయంబొనర్చు శివుఁడు, సురలు, మునులు
ప్రస్తుతించెను నీ పాద పద్మములకుఁ
బ్రణమకులికుచుంటిఁ గొనుము భవాని! తల్లి!!

మఱియు,

సీ. నీ యాజ్ఞచేఁ గదా! నిఖిల లోకంబులు
బ్రహ్మ సృజించుటో పద్మనయన

నీ యాజ్ఞచేఁ గదా! నిఖిల జీవాళిని
విష్ణు పోషించుటో విశ్వ జనని

నీ యాజ్ఞచేఁ గదా! నిఖిల భూతంబుల
స్థాణుండు చంపుటో చంద్రవదన

నీ యాజ్ఞచేఁగదా! నిఖిలస్థులులఁ బుష్ప
వంతులు మెలఁగుటో భవ్యచరిత

గీ. మఱియు నీ యాజ్ఞచేఁ గదా! మహిని, వహ్ని
వైలఁగుటయు, జగత్ప్రాణుండు వీచుటయును,
బరగ పర్జన్య దేవుండు వానపరియు
ట, యముఁ డాత్మల శిక్షించుటయును, దల్లి.

గీ. దుండగీడులు లోక విద్రోహులైన
చండముండుల, ధూమ్రలోచన, నిశుంభ
శుంభ, మహిమ ప్రభృతి రాక్షసుల వధించి
జగములకు మేలు గూర్చితో జనని నీవు !

ఇట్టి నీకు నన్నుఁ గాపాడుట యొక లెక్కలోనిది గాదు.

గీ. అన్నిటికి మూలకారణమైన నిన్నుఁ
దెలిసికొనలేకపోయిరి దేవమునియు,
పారిహర బ్రహ్మ లింద్రుడు లంతవారు
మానవాంగన నే నెంతచానఁ జెవును.

ఏది ఎట్లున్నను,

క. నీ పద రాజవంబులె
ప్రాపని ధ్యానించు భక్తురాలను నన్ను
స్థాపాడు భారమంతయు
నీ పై నిడి యున్నదాన నిజము భవానీ !

(అని కర్పూర హారతి వెలిగించి)

క. కొనుమిదె కప్రపు టారతి
జననీ ! సావిత్రిదేవి ! సమ్ముదమార
న్నను నానాథుని నెప్పుడు
కనుతెప్ప విధానఁ గావఁగావలెనమ్మా !

(తిరిగి ద్యుమత్యేనుఁడు ప్రవేశించును)

ద్యుమ:- అమ్మా ! సావిత్రి ! నేటితో వ్రతంబు పూరియైనది కదా !
ఇంకను అలభ్యమేటికి ! చూడు మప్పుడే జాము ప్రాదేశ్కినది.
లేచి పారణ సేయుము.

సావి:- అర్యా ! నే నీ దినంబునఁ బ్రొద్దు గ్రుంకినంగాని భుజింపఁదగదు.
ఇది నేను ప్రారంభమున నియమించుకొనిన నియమము.

ద్యుమ:- సరియే! మంచిది.

సావి:-మామగారూ! (అని పాదములు పట్టుకొని) మీ తనయుండు
 సమిత్కుళ ఫలాదులు తెచ్చుటకు వనంబునకుఁ బోవునప్పుడు
 నాకును నతనివెంటఁ జని కాననంబును జూడవలయునని కోరిక
 జనించినది. కావున మీరు నా కీవరంబు దయసేయుఁడు.

ద్యుమ:-మంచిది. (అందఱు నిష్క్రమింతురు) తేరపడును.

ద్వితీయ రంగము,

(వల్క-లాజన ధారియై సత్యవంతుఁడు ప్రవేశించును)

సత్య:-(తనలో)

గీ. వంగడము వృద్ధి జేసెడు వరసుతుండు
 లేమి దై వతములఁగూర్చి లెక్కలేని
 వ్రతములను సల్పి పుత్రులఁ బడయునట్టి
 తల్లి దండ్రులఁ బోషింపఁ దలఁప వలదె ?

నా పనిని నేను నెఱవేర్చుకొన వలయునుగదా! నా తలిదండ్రు
 లనుదినము సమిత్కుళ ఫలంబులఁ దెచ్చునట్లు నా కాజ్ఞాపిం
 చిరి. అదిగో!

సీ. గీర్వాణరాజన్య కేళికాగృహమందు
 దీపించు రతనంపు దివ్యయనఁగ
 వనమాలిదై త్యులఁ బరిమార్చు తఱిని హ
 స్తమున చాల్చెడు సుదర్శన మనంగ
 నిర్జరావళి నెమ్మి నిరతంబు భుజియింపఁ
 గానుప్పు బంగారు కంచమనఁగ
 ప్రాశస్తీ నాసికా గ్రంబున రవలచే
 లలితమై మెఱయు బులాకి యనఁగ

గీ. గగన భారతి ముంజేతి కడియమనఁగ
 భవుఁడు సంధ్యవార్చెడు హరి వాణమనఁగ

సప్త బ్రహ్మాండములు సేయు సారె యనఁగ
భానుఁ డుదయించె నుదయాద్రిపైని నివుడె.

నేడేమి కలంబుననూ కాని ప్రౌఢు వైడము దనుక నిదుర
మేల్కొననై తిని. ఏమి ముప్పు వాటిల్లనున్నదోకదా! సంధ్యా
పందనాది క్రియల నెఱవేర్చుకొనిన పిమ్మట సమిత్కుక ఫలా
దుల కొఱకేగి వచ్చెద. నేనిప్పుడు మనలితినేని తల్లి దండ్రుల
యనుజ్ఞ నుల్లంఘించిన వాడనై యథోగతుల పాలు గావలసి
వచ్చును. (అని నిష్క్రమించి తిరిగి గొడ్డలిని భుజముపై నిడు
కొని ప్రవేశించును)

(అంత వల్కలాజిన ఛారిణియై సావిత్రి ప్రవేశించును)

సావి:-(తనలో) అన్నపానీయములు మాని యత్యంత శ్రద్ధాభక్తుల
సావిత్రిదేవి నుద్దేశించి కావించిన త్రిరాత్రోపవాస ప్రణంబును
బరిసమాప్తి నొందించితిని; కాని నే నీ దినంబున హృదయేశ్వ
రుని నెక్క నిముసకాలమైనను విడచియుండరాదు. ఏలయన
మదీయ ప్రాణవిభుఁ గూర్చి నారద మహర్షి నాఁడు నాకెఱిం
గించిన గడువు దినము నేడేకదా! వెండియు నీతఁడు తదను
కూలంబుగ నేడేటికో కుతార మొండుఁగొని యెచ్చటికో పోవ
యత్నించుచుండెను. నేనును వెనువెంటనేచని మీఁద జరుగఁ
గల వృత్తాంతమును దెలిసికొనియెద. (అని ప్రకాశముగా)
హృదయేశ్వరా! నమస్కృతులు. మీరిప్పు డెచ్చటికిఁబోవ
నుద్యమించుచుంటిరి!

సత్య:-సఖీ! ఈ సమీపారణ్యమునకు.

సావి:-నాథా! ఏమిటికి!

సత్య:-కల్లాణీ! చెప్పెదను వినుము.

క. జననీ జనకులు వృద్ధులు

సనలే రెచ్చోటి కలల! సమిధలకై నే

జనివత్తు న త్రమామల

మనములు గవిపెట్టి మెలగు మంచిగ నిచటన్.

సావి:-హృదయేశ్వరా! నేనును మీ వెంట వనంబుఁ జూడవచ్చెద.

సత్య:-దేవీ!

గీ. సల్పితివి త్రిరాత్రోపవాసవ్రతంబు

దేవి సావిత్రినిఁ గూర్చి తెలుపవలెనె

దానఁ గడుదస్సియుంటివి గాన నేడు

పారణము సేయకీవెట్లు వచ్చెదిపుడు!

సావి:-హృదయేశ్వరా! ఉపవాసంబువలన నాకేమియు శ్రమ కలుగదు. అయినను ఈ దినంబునఁ బ్రాస్త్ర గ్రంథిసంగాని భుజింప నను నియమము కలదు. లేచిచో, వ్రతంబు చెల్లనేరదు. కావున నే నిచ్చటఁ జేయనదేమున్నది? నన్ను మీ వెంటఁ గొనిపొందు మామగాని యనుజ్ఞను బొందియే మిమ్ముఁ గలిసి కొంటి.

సత్య:-పురంధ్రుణ్ణి! ఇదియేటియీస్పృశము!

మ. పడుగా! పెండిలియా! రమారమణసేవా! మేలి పేరంటమా!
జడదాల్లోప్పుగఁ జేయు సత్సవనమా! సాభాగ్యనిత్యేపమా!
పడతుల్ ప్రాదగు తావెఱుంకగ సతీ! ప్రార్థించ నీ విటు న
న్నడుగంగఁ దగునే భయం పడరెయూహా స్త్రీలు ఘోరాటవిన్.

సావి:-దేవితేశ్వరా!

మ. పడుగున్, పెండిలియున్, రమారమణసేవల్, మేలి పేరంటమున్
జడదాల్లోప్పుగఁ జేయు సత్సవనమున్ సాభాగ్య నిత్యేపమున్
దడఁబాటొండక కంటి మజ్జనకు సద్గ్రంథంబు మీ వెంట నీ
యెడ రానిచ్చుట నన్ని చేతుఁజేసివో నీ కోర్కె సెల్లించరే!

సత్య:-దేవీ! గాఢాద్యాంబన నేమియో తెలియ కిటు లనుచుంటివి.
కావున నెక్కమాటు నీకా కాననంబునుగూర్చి చెప్పెద నాకర్జింపుము.

సీ. పరమ మునీంద్రుల పర్ణశాలలె కాని
 నిలయంబు లెందు గాన్పింపవచట
 సతిభయంకరమైన యా రావములెకాని
 వినఁబడవెందు సుస్వనములచటఁ
 గ్రూర మృగానేక కులసంతతులెకాని
 కనఁబడరెందునూ మనుజులచట
 సరసగంభీర శిఖర బృందములెకాని
 నగరంబులెందుఁ గన్పట్టవచట

గీ. నల్లిబిల్లిగ నల్లకొన్నట్టి పొదలె
 కాని చూపట్ట వెందు మార్గంబు లచటఁ
 గాటు చీకట్ల నెప్పుడుఁ గ్రాలుఁగాని
 వెలుతురనుమాట లేదెందు వెలఁది యచట.

సావి:-జీవితేశ్వరా! కాంతారమట్లుండునని నే నెరుంగక పోలేదు.

సత్య:-దేవీ! నీ వెన్నఁడును వీక్షింపకయే యెట్లు తెలిసికొనఁగలిగితివి!

సావి:-మనోనాథా!

గీ. కనుల రెండింట నెప్పుడుఁ గాంచకున్న
 బాల్యమున గుఱువులపొంతఁ బరమభక్తిఁ
 జనువుతటి కావ్యములయందుఁ జదివితీ, వన
 వర్ణనలు పెక్కులనయంబుఁ బట్టుదలను.

సత్య:-దేవీ! కాంతారమట్లుండునని నీ పైకవేళఁ గావ్యములయందుఁ
 జదివి యుండినను, అబల వగుటచే భీకరమృగంబులఁ గాంచి
 సుంతయు సంతసింపనేరవు.

సావి:-ప్రాణేశ్వరా! మీరు వెనువెంట నుండునప్పుడు క్రూరమృగా
 దులఁ గాంచి భయపడు పెట్టు!

సత్య:-అకటా! సుందరీ! నే నంత చెప్పినను వినవై తినే!

సావి:-అఁడువారల కిండుక చనవు చెల్లనెల్లడు కాఁబోలు.

సత్య:-సఖీ! నే నేల రావద్దంటినో యిండుకయైనను గ్రహించలేక పోయితివి. 'దిగినఁగానిలోఁతు తెలియ' దన్నట్లు ముందు ముందా దుర్గమంబుల దాఁటునప్పుడు కాని నీకు స్పష్టము కానేరదు. సరే! పోవుదము రమ్ము.

సావి:- (తనలో) ఆహా! ఇప్పుడు కదా నేను ధన్యురాలనైతిని.

సత్య:-దేవీ! పోవుదము రమ్ము. (ఇరువురును శేతులు పట్టుకొని నిష్క్రమింతురు)

సావి:-మనోనాథా! ఎక్కడి దా కోలాహలము!

సత్య:-కల్యాణీ!

గీ. సింహశార్దుల మత్తేభ శివ వరాహ
శరభ భట్నూక కీశ కాసర మృగంబు
లల్లదేచూడు! వనమనం దెల్ల రొదలు
సల్పుచున్నవి జడియకు చంచలాక్షి.

(అని భుజముపైఁ దట్టును)

సావి:-మీ రిందుండ నా కేమి భయము.

సత్య:-రామామణీ!

గీ. కాననంబెల్లఁ గ్రుమ్మటి కడకుదస్సి
స్వాంతములురోయ సింగముల్ శ్రమమువాయ
విటవములనీడ నెక్కింత విశ్రమించి
పోవుచున్నవి చూచినే పొలములకును.

మఱియు నిదే నా వ్రేలివంకఁ జూడుము.

మ. ఆదియే బెబ్బలి కాని వెన్నఁ గలదే హర్యక్ష పూరింటిని
గదియన్వచ్చునదే వరాహ మివియే గంధర్వపోతంబు, ల
ల్లదె గోమాయువు క్రేళ్ళు దాఁటునవె సారంగార్భకంబుల్ బఱి
మదిరంజిల్లఁగఁగించియుంటివఁటె కొమ్మా! యిట్టిమొత్తంబులున్

సావి:-మనోనాథా! ఆ తరువండంబుల మధ్యమనోహరమై కన్పట్టిన
వేమి ?

సత్య:-ప్రేయసీ !

గీ. ధనకనకవస్తువాహన భాగ్య వితతి
పైని, దారాసుతాదుల పైని, నెట్టి
కోరికలులేక పరమేశుఁ గూర్చితము
నలుపు తాపసేంద్రుల పల్లకాలలబల.

సావి:-ఈవన శృంగారం బెంతయును గొనియాడఁ దగియున్నది.

సత్య:-దేవీ! అటు చూడుము.

గీ. సాక్షాత్తులంబు లటుచూడు పల్లవౌషధి
నులెసంపెంగ లిటుచూడు మందగమన
జాతి విరిజాజు లవె చూడు చంద్రవదన
మొలచేమంతులివె చూడు ముద్దుగుమ్మ.

సావి:-కమ్మని హసనల వెదచల్లు నీ పుష్పరాజంబు లెంతయు స్తుత్య
ర్హములు.

సత్య:-కల్యాణీ! (అని రెండడుగులు ముందునకు వైచి)

క. ఇదె సంతాన మహీరుహ
మిదియే సహకారిశాఖ యిదె వటస్పృశం
బిదియే బిల్వ మహీరుహ
మిదియే సురపొన్నసాల మిందునిభాస్యా !

సావి:-సూర్యకాంతులనేనిఁ బ్రసరింపనీక చల్లని నీడలనిచ్చుచుఁ
బాంధుల మార్గాయాసంబులఁదీర్చు నీ నృతంబు లెంతయుశ్లాఘా
పాత్రములు.

సత్య:-ప్రేయసీ! [అని ఒక్కొక్క చానిని జూపును]

సీ. రమణీయ సరసీతరంగావళుల నూఁగు

చానంద మొందు రాయంచలవియె

బాగుగాఁ బండిన ఫలరసాలు నాని
 వల్కులాడెడు గాను చిల్కలివియె
 నళినీ మరంద పానంబునం దేలి ఝం
 కారమున్నేయు భృంగంబు లవియె
 పింఛంబులను విప్పి వెలయు నెత్తమ్ముల
 నృత్యంబు నల్పేడు నెమఱు లివియె
 గీ. ప్రథిత మాకంద తరువల్లముల మెనవు
 చింపుగాఁబాడు గండుకోయిలలు నవియె
 నకల ఋతువులయందు నేత్రమములేక
 పురుగులను నేటికొని తిను పులుగు లివియె.

సావి:—ఈ విహంగంబు లొండొరులతో ముచ్చటించుకొనుచున్నవా
 యనునట్లు మోముమోమునంతేర్చి చేయు కిలకిలారావంబు
 తెంతయుఁ గొనియాడఁ దగియున్నవి.

సత్య:—దేవీ! ఇదిగో! ఇటు పోవుకమురచ్చు. (అని ముందునకువచ్చుచు)

నీ. ఇరుఁగెలంకుల నున్న యీ కంటకంబులఁ
 బరికించి కాల్వెట్ట వలయు నిచట
 నిరుచక్కియల నున్న యీ మేటిబోయలఁ
 బరికించి నడువఁగా వలయునిచట
 నిరుచక్కిలందున్న యీ పాముపుట్టలఁ
 బరికించి పోవఁగా వలయునిచట
 నిరుచక్కిలందున్న యీ విట్టవల్లముల్
 పరికించి కాలూన వలయునిచట

గీ. రెండువైపులనున్న యీ గండుచీమ
 వరుసఁ బరికించి దాఁటిపోవలయు నిచట
 నుఱియు నిరుచక్కిలందున్న కఱకుతాల
 పంక్తిఁ బరికించియేఁగఁగా వలయునిచట.

(ఇరువురు నిష్క్రమించి, తిరిగి ప్రవేశింతురు)

సత్య:-కాంతామణి! ఇటుచూడు.

క. ఇదియొక తామర కొలనొ

ముదితా! వీడించినావె!.....

సావి:-.....పూవులవెంటో

ముదముం గూర్చుచు నున్నవి.

సత్య:- ఇదిగో! తలదాల్చు దీని నిడునిభాస్యా!

(ఒక పువ్వును గోసియుచ్చును)

సావి:- (తలలో ధరించును)

సత్య:-హృదయేశ్వరీ! మన మీవినోదంబులం జూచుచు జాగునేయ
జనదు. అదిగో! అప్పుడే ప్రౌఢ గ్రంథసచ్చినది. నీ వీ పువ్వుం
బులఁ గోయుము, నే నిదె యా కింతుక తరువునంగల సమిధల
ఛేదించుకొని వచ్చెద.

సావి:-అటులే చేసెదను. (అని పువ్వుంబులఁ గోయుచుండును)

సత్య:- (బట్టు దగ్గఱకుఁ జూచి గొడ్డలితోఁ గొమ్మ నొనఱుచుండును.)

అహ! ఏమి! ఈ శిరోవేదన మొత మిప్పుటయుగా నున్నది.

(అని గొడ్డలిని బుడమిపైవైచి రెండుకణతలు గట్టిగాఁ బట్టు
కొని నేలఁ గూర్చుండును.)

సావి:- (తనలో) నాథుడేటికో కొమ్మ కొట్టుట మాని శిరంబును గరం
బులఁ బట్టుకొని కూర్చుండియున్నవాడు. (సమీపించి) ప్రాణే
శ్వరా! ప్రాణేశ్వరా!! ఏమిట్లు తల పట్టుకొని యుంటిరి?

సత్య:-కాంతామణి! నేఁ జేమి కతంబుననొ నాకు శిరోవేదన యవరి
మితముగఁ బట్టు చున్నది. నీ యంకతలం బుపధానముగఁ
జేయుము. పరుండెదను.

సావి:- అటులనే యొనర్చెదను. (కూర్చుండును)

సత్య:-[సావిత్రి తొడపైఁ దన శిరముఁ జేర్చి పరుండును.]

ప్రేయసీ!

ఉ. ఎన్నడుఁ బైత్యమా యెఱుంగ నించుకయేని నిదేమిచిత్రమా
యన్నుల మిన్న ! నేడు జగముంతయు మానవ భంగిఁ దోచి నా
కన్నుల కెల్లవస్తువులు గప్పదుచున్నవి పచ్చనై ననుక
గ్రన్నన జేర్చి గావలయుఁ బ్రాణసుఖ ! మన పర్వతాలకున్.

అక్కటా ! నీవు నన్నుఁ దీసికొనిపోవు పెట్టు ? నేను రాఁగలుగు
పెట్టు !

మ. ఒడలా కంపమునొందసాగె జ్వరమా యొక్కింత గప్పట్టెడిక
దడఁబాటయ్యెను నాల్కపైని దడి సాంతంబార దిక్కేది యి
క్కడ లేరెవ్వరు వైచ్యు లొక్క రయిసం గవ్వంబు జీవించుట
పడతీ ! శీతల మేర్పడం దొడఁగె నీ భాగ్యం బదెట్లున్నదో !
సావి:-జీవితేశ్వరా ! జ్వరము వచ్చినంత మాత్రముననే ఇట్లధైర్య
పడదరేల ! మానవ శరీరంబు కాదా !

సత్య:-ఓ తన్వీ !

గీ. సఖయరొ ! అకాల మృత్యు వాసన్నమైన
ధైర్య మూనుట యెట్లులధైర్యవడక
దీర్ఘరోగమె యొకవేళఁ దిగుగునంచు
వంతసింపను మదిలోన వంతదక్కి.

సావి:-నాథా ! ఏమిట్లనుచుంటిరి ! ఇంకెవ్వరుదిక్కు ! (దుఃఖించును)

సత్య:-ప్రాణేశ్వరీ ! ఏల యిట్లేడ్చెదవు ?

క. తక్కువ నొములు నొచియు
నెక్కువ ఫలములను గోర నెటువచ్చు సఖి
జక్కవలు గూయుఁ జాలునె
జక్కఁగఁ గోయిలలుగూయు చందంబెసఁగన్.

మఱియు,

ఉ. పుట్టిననాటనుండియును భూరిసుఖాను భవంబుతోడ మే
ల్పట్టిన నిన్నుఁబెంచి వనవాస మొనర్చుచు నొందువానికే

నట్టుల నిత్రునంచు మది నెంచక నీ జనకండు నాకు ని
 న్నెట్టనఁ బెండ్లి నేయుటది నేడు విషంబయి పోయె నక్కటా !
 ఇదియునుం గాక,

సీ. సాధ పంతులయందు సంచరించుట బాసి
 వనవాసు లిండ్ల యే పడఁతి మెలఁగె
 గాంచనాంబరములు గట్టుసౌఖ్యముఁబాసి
 వల్కలాజనములే వనితగట్టె
 జెలిక త్రియలఁ గూడి మెలఁగు సంపదఁబాసి
 మునిపత్నులందు నేముదితయుండె
 సాటివారల బంధు సంఘాతిములఁబాసి
 ఘోరాటవులను నే కొమ్మమెలఁగె

గీ. నట్టిగుణవతి వచన వర్ణాంగి విపుడు
దట్టమగు కాననంబెట్లు దాటంగలవు
తెలియఁబడదయ్యె నేడ్వకు వీతముగము
నీకు నాకును నేటితో నలతమిన్న !

కాంతామణి ! ఇంకేటియాశ !

గి. తల్లి దండ్రులు వృద్ధులై సములనె
నమ్మియున్నారై ననెనొ కొమ్మనీపు
భక్తియుక్తిని బూజించు వారినెప్పు
డల్లదే యమధర్మరాజుగుడెంచె.

ప్రాణేశ్వరీ ! నీ యత్తమామల కడకు నీ వేగినప్పుడు వారు
వన్నుఁ గూర్చి నిన్నేమైనఁ బ్రశ్నింపక మానరు. ప్రశ్నించి
నప్పుడు వారికి నా మాటలుగా నిట్టనుము.

సీ. తల్లి దండ్రులనింక దయఁజూతు రెవరంచుఁ
 బలుమాఱు మిమ్ములఁ దలఁచెననుము
 ఇంధనాదులుదెచ్చి యిచ్చువారెవరంచుఁ
 బలుమాఱు మిమ్ములఁ దలఁచెననుము

వేదకాస్త్రంబులు వినుపింతు రెవరంచుఁ

బలుమాటు మిమ్ములఁ దలఁచెననుము

ద్వివ సింహములబాధఁ దీర్చువారెవరంచుఁ

బలుమాటు మిమ్ములఁ దలఁచెననుము

గీ. ఎవరు ఫలముల నందింతు రెపుడునంచు

దయను బలుమారు మిమ్ములఁ దలఁచెననుము

కడకు మిమ్ముల నెకసారి కాంచుమిండ

నెంతో దురిపిల్లి తా దివికేఁగె ననుము.

(అని కన్నులు మూసికొనును)

సావి:- (సత్యవంతునిపైఁ బడి) హా! జీవితేశా! భువనైశ్చ కాళా!

ఈ గాఢారణ్యమధ్యంబున నన్నెంటిగఁ దించి నీ చైక్రండవే

వరలోకగతుఁడనైతివే! హా! నాథా! నీ యగ్రాంగినగు నన్ను

నీ వెంటనేలకొనిపోవైతివి! హా! హృదయేశ్వరా! (మూర్ఛిల్లి

మరల స్పృహఁదెచ్చుకొని)

కా. కోపంబొంది యెటుగఁ వెన్నఁచునయో కూర్చున్న బ్రాహ్మణి యిం

కే పాపం బొడిగట్టలేదు మఱి నీ వెవ్వారి దూషింపలే

దేవాపాత్ముల మోముగాంచితిమి యిట్టిచావు నేడిప్పడే

ప్రాపై నచ్చునటంచు నెంచవుగదా ప్రాణేశ్వరా! యెన్నఁడుగా.

మ. అకటా! యెవ్వరి వేడుదాన ధరిపై నన్యాయమే పాపమే

ప్రకటంబయ్యె నటంచుఁ జెప్పిగల ధీరస్వాంతు లెవ్వారు లే

రిక నెందేఁగెనుదానఁ గాలగతి యిట్లీరితిగా మాటు నం

చొకనాఁడైన దలంపరాళ్లు నిజంబోవల్లభా! యుద్ధతిగా.

గీ. (శ్రీ)హరీ! యెట్టిపాపంబు చేసినాను

పూర్వజన్మంబునందు నీ పుణ్యరాశి

నిపుడు గొల్పోతి నింక దిక్కెవరునాకు

అకట! వైధవ్యమెబ్బంగి ననుభవించు !

అక్కటా! దిక్కెవ్వరు! నే నెవ్వరి వేడుదాన! పాపం
బను వారలొక్కరైన నీ జగంబున లేరే! ఉండినను, నభము
ర్థులుగాని సమర్థులుగారే! అయ్యో! నన్నొదార్చువారెవరు!
ఓ చంద్రమతీ! దమయంతీ! మహావత్సలామతలులారా!
మీరైన నేల సత్యసంతుని జిరాయరుపేతుఁ డగునట్లు దీవింప
రైరి! ఓ జగజ్జననీ! కాత్యాయనీ! నిన్ననవరతము నమ్మి
నేలించు నాయెడ నీకైన నేల కరుణ ప్రెడమదయ్యె.
ఓ సంపదలవనీ! తల్లితల్లీ! నీవైన నేలమదీయ ప్రాణవిభుని
రక్షింపఁ జాలవైతివి! ఓ వాణీ! వినుత గీర్వాణీ! నీవైన నేల
నీ మగనితో సత్యసంతుసమ దీప్తాయువుసంగుమని చెప్పవైతివి!
అయ్యో! భూత భవిష్యద్వర్తమానంబులు దెలిసికొనఁజాలిన
మీరలే యిట్లు పేక్షించి చూచుచుండ నొక మాత్రపు వారలు
నన్నీ విపత్సాగరమునుండి దటించేర్పఁగలరా! అయ్యో!
అదేటి మఱుట! అంతమాత్రపు సహాయమే నాకు లభింపనున్న
యీ పతి వియోగము సంభవింపకయే యుండునుగదా! అక
టకటా! ముద్ర దేశాధీశ్వరుని కొమారితనై సార్వభౌమ
పదంబనుభవించిన ద్యుమత్యేన రాజుని కోడలివై నిత్యసత్య
వ్రతుండైన సత్యసంతున కిల్లాలినై యీ కీకారణ్య మధ్యంబున
'నా' యనుతోడులేక యే కాకినై దిక్కుమాలి యల్లాడవలసి
వచ్చెనే! హా! హృదయేశ్వరా! నిన్నుఁబొసి నే నెందులఁ
బోనఁగలను! అకటా! దిక్కెవ్వరు! హృదయమా! నీ
వెందులనఁగించెదవు! వలసా! నీవెందు డాగెదవు! పంచప్రాణ
ములారా! మీ రెందుండెదరు! ఏమీ! మీరందఱు సత్య
వంతుని సన్నిధి నే నివసించెదమనియూ చెప్పుచుంటిరి. హా!
ప్రాణేశ్వరా! ప్రాణేశ్వరా!! (అని మూర్ఛిల్లి మఱల లేచి)

సీ. పూర్ణ చంద్రునిదాలుఁ బురడించు నెమ్మోముఁ

గాంచు భాగ్యంబింకఁ గలుగు పెట్టు!

పంకేరుహాక్ష ! మీ పాదంబులకెఱంగి
 నేవించు భాగ్యంబు చెందుపెట్టు !
 భవ్యాత్మ ! నీదివ్య వాక్యామృతంబాను
 భాగ్యంబదిక మీఁదఁ బడయుపెట్టు ?
 ప్రవిమలాకార ! ని న్భరిరంభణమునేయు
 భాగ్యంబు నాకింక వఱలుపెట్టు ?
 గీ. పూని పుట్టింటి కింకనేఁ బోవుపెట్టు !
 తెలమి పువారిలోనింక మెలఁగుపెట్టు ?
 లత్రమామల కడకునే నరుగుపెట్టు !
 ప్రాణవల్లభ ! నినుఁబాసి బ్రతుకుపెట్టు ?

సీ. పడఁతీలలామ ! నీ పాదంబు లవియెంత
 కందెనొగద కంట కములకతనఁ
 దలిరుఁబోఁడిరొ ! నీదు తనువెంత డస్సెనొ
 మిట్ట పల్లంబుల మెలఁగు కతన
 నిందీవరాక్షి ! నీ వెంత భీతిలితో
 క్రూరమృగాదులు కూయుకతన
 నిభయాన ! నీవెట్టి యిక్కట్లపాలైతొ
 ఘోరాటపులనన్నుఁ గూడుకతన

గీ. నంచుఁ బలుమాటునన్ను నీ వాదరమునఁ
 బలుకరించెద వెవరింకఁ బలుకరించు
 వారు జ్ఞేమమరయువారు లేరె దివికి
 జీవితేశ్వర ! నీవెట్లు చేరి తకట !

సీ. ధర్మంబులను జన దాట నెల్లని ధర్మ
 రాజసముండు నా ప్రాణవిభుఁడు
 సత్యంబు దప్పని సత్య హరిశ్చంద్ర
 కల్సుఁడు నా మనో కాంతుఁడిలను

గురునాజ్ఞ మీఱని పరశురామోపమా

నుడు నా మనోవల్లభుడు నిజంబు

పద్మాక్షు మీఱని ప్రహ్లాద శుల్కుడు

పరికింప నా మనోహరుడు సుమ్ము

గీ. అకట! యిదియేటి యన్యాయ మయ్య! ప్రోవ
రయ్య! రారయ్య! మొఱ వినరయ్య! కాంచ
రయ్య! నానాభుఁ బ్రతికింప రయ్య! యక్ష
గరుడ గంధర్వ కిన్నర గణములార!

గీ. పుట్టి నట్టటఁబడి మున్గి పోయెనింకఁ
జేర రాజేమి; దరికి న స్వేదేమి;
అష్టదిక్పాల పరులార! యమరులార!
పరమ మునులార హరిహర బ్రహ్మలార!

హా! హృదయేశ్వరా! నీ శాదాంభోరుహంబు లక్రంతము
నెమ్మదిందలంచి నేనించు నీ యిల్లాలి నిట్టి దోఃఖానలంబునఁ
బడఁద్రోసి పోదగునే! ఒకవేళ నావల్ల నెవ్వయేని లోపంబు
లున్న మన్నించరాదా! కరుణఁబాలింపరాదా! అకటా!
ఇట్టి ప్రాప్తి కలుగునంచుఁ దలవనైతినే? నీ ప్రెక్కడవే త్రిది
వంబునకేగుట న్యాయమా! నీ యర్థాంగియగు నన్ను నీవెంట
నేలకొని పోవైతివి! హా! ప్రాణేశ్వరా! నిన్నుఁబాసి నేనెట్లు
జీవింపఁగలను! నా బ్రతుకడవినిగాచిన వెన్నెలాయెనే! హా!
జీవితేశ్వరా! నిరంతరము నీ యడుగులకు మడుఁగులాత్తు
భాగ్యంబింక నాకెట్లు లభింపఁగలదు! అకటా! మందభాగ్య
లకు దైవంబు తోడువడుటెందైనఁగలదే! హా! నగసమూహ
ములార! దేవేంద్రుడు వజ్రాయుధంబుగొని మీ రెక్కలు
ఛేదింపకమున్న మీ రాకాశమార్గంబున కెగసి యిచ్చవచ్చిన
స్థలంబుల వ్రాలునట్లు పతివెంటఁ జనలేని యాయభాగ్యురాలి
తలపై వ్రాలి నపాస్ర శకలంబులు నేయుడు అకాలమీకాల

మనకెల్లప్పుడు బ్రవహించు నదీ నదములారా! నన్ను మీలో
ముంచివేయుడు. ఓ చంగకరా! నన్ను నీ తీవ్ర కరంబులఁ
దహింపజేయుము. సమీరణా! వైశంబకొనిపోయినన్ను నీ
వెండేవి వార్ధులఁబడఁద్రోయుము. హా! హృదయేశ్వరా!
కరుణాకరా! నిన్ను మఱవఁజాల! మఱవఁజాల!! హృద
యమా! జన్మాంతరమువఱకు నెడతెగని యీ పతివియోగా
నలంబునఁబడి డగ్ధముగమ్ము! పంచప్రాణములారా! శరీరమును
బాసి మీమీ తావులకుఁజనుడు. హా! హృదయేశ్వరా!
హృదయేశ్వరా!! (అని పతిపైఁబడి)

గీ. హా! మనోనాథ! హా! కాంత! హా! కృపార్థి!
హా! జగజ్జనవందిత! హా! గుణాధ్య!
హా! యశస్సాగ్ర! యథుమార! హా! బలాధ్య!
హా! కలానిధి సమతేజ! హా! సుశీల.

క. వలదంచుఁ దండ్రినుడివిన
వలదని తల్లియును వగవ వలదని ఋషియుం
బలికెఁ జెలికత్తెలు మా
వలుకులు వినుమన్న వినని ఫలమాయుదియున్.

మఱియు,

గీ. మానివరుఁగాంచి యేను నమస్కరింపఁ
బలికె, 'దీర్ఘసుమంగళీభవ' యటంచు,
దపసి వరుడాడుమాట యదార్థమైన
దీవన బలంబు నేడిచే తెలియఁగలదు.

అకటా! ఆనాడు నారదమహర్షి మదీయ జనకుని సభా
మధ్యంబున భవిష్య ద్వృత్తాంతము నాలోచించి సత్యవంతునకు
వివాహంబైన పిదప సుక్క సంవత్సరంబునకు మరణంబు
సంప్రాప్తమగునని చెప్ప నంత మదీయజనకుండు గారాబువట్టి

నగు నన్నుంజేటఁ బిలిచి 'అమ్మా ! నీ వా సత్యవంతుని వివాహమాడవలగు. నీ కీ కాకణంబు నారదమహర్షి చెప్పఁగలఁడు. గాన మతోక్తని వరింపు'మని యెన్నియో విధంబుల బోధించినను, మా జనని వలదని కన్నీళ్ళు పెట్టినను, మునివర్యుం డెంత మాత్రమును గూడదని చెప్పినను, జెలికత్తెలు మా మాటలు వినుమని యెన్నియో విధంబుల బుజ్జగించినను, నేనెంతమాత్రము వారి మాటలు పాటించక సత్యవంతుని దక్క నన్యుల వివాహమాడనని మోమోటమువీడి చెప్పితిని ! ఎట్టికేలకు దేవర్షి 'ఓ రాజా ! నీయమ భాగ్యంబు కతంబున నతఁడొకవేళఁ జిరాయువుగలవాడగునేమో' యని పలికె. నంతఁ జేతనైన పనిగనుక మా తండ్రి నన్నీతనికిచ్చి వివాహమొనర్చె, నదిమొదలుగా నిప్పటికొక సంవత్సరంబయ్యె. నాఁడు నారద మహర్షి చెప్పిన గడువు దినంబునకే యీతఁడు మృత్యుండయ్యె. అయ్యో ! ఇప్పు డీతని బ్రతికించు వారెవరు ? నన్నొదార్చు వారెవరు ? అక్కటా ! నే నెంత వెట్టిదానను. చచ్చినవారు బ్రతుకుటెట్లు ? బ్రతికించెడివారుండుటెట్లు ? బ్రతికించెడివారే యుండు పక్షమున మా పూర్వు లందఱు మాయిల్లు నిండి యుందురుగదా ! ఒకవేళ మదీయాదృష్టవశమున నీతఁడు వునర్జీవితుఁ డగునేమో ! నె నొక్కమాత్రా యివ్వదై నంబులఁ గూర్చి ప్రార్థించెద.

చెలఁగి నా విభుఁ బునర్జీవితుఁజేయరే

బాడబులార ! దిక్పాలులార !

నా కాంతునకు వచనంబుల నీయరే

సురలార ! మేటి కింపురుషులార !

నా మనోనాథుని సదుపంగఁజేయరే

తాపసోతములార ! తారలార !

నా ప్రాణవల్లభు నాకు నెఱంగలే
సాధ్యులారా ! సూర్యచంద్రులారా !

గీ. దిక్కుమాలిన నావంటి దీనురాలి
వలుకు లాలింపరయ్య ! యపారగుణుని
సత్యవంతుని బ్రతికింపఁ జాలరయ్య !
వేగరారయ్య ! పతిభిక్ష జెట్టరయ్య !

[అంత యముఁడు ప్రవేశించును.]

యము:- [తనలో] ఆహాహా ! చంద్రమతీ, దమయంతీ మొదలుగాఁ
గల మహాపతివ్రతామతల్లులు నవినవెనుక నెంతకాలంబున కీ
పతివ్రతాతిలకంబు గనుపట్టె ! నేను మదీయభటులను రావించి
' మీరు మర్త్యలోకంబున కరిగి సత్యవంతుని ప్రాణంబులు
గొని రం ' డని యానతిచ్చిన వార లో సమవర్తీ ! మేమిం
కెచటికైన బోయెదము; గాని సత్యవంతుని ప్రాణంబుల చెం
తకుఁ బోనెల్లము. ఏ మందులేని పరమపతివ్రతాశిరోమణి
యగు సావిత్రి మున్నెమైన శపియించకపోదు. ఏతచ్చాపవిమోచ
నము సేయ మీ వల్లఁగాని, హరిహర బ్రహ్మాదులవల్లఁ గాని,
కానేరదని దృఢముగా నెక్కి వక్కాణింప గలము. కావున
మీరే పోయిరండు. మే మింకెచటికైనను బోయివచ్చెద ”
మని చెప్పగా నే నిప్పుడు బయలుదేరి రావలసి వచ్చెను.
వచ్చినందులకు సత్యవంతుని ప్రాణంబులు గొంటి. మఱుగున
నుండక నే నిప్పుడా పతివ్రతాలలామకుఁ గనఁబడియే పోయె
దను. (అని రెండడుగులు ముందునకు వేయును.)

సావి:- (ఆతురతతో లేచి కరములు ముకుళించి) ఓ నీలాంబరధారా
పురుషపుంగవా !

మ. పతి యస్తంగతుడయ్యె నిందు గెచటన్ బాంధవ్యమా లేదు మ
ర్పితయున్ మాతయు సత్తమామలును నెంతేవంత శుష్కింత్రు నా

గతి యిట్లయ్యెను దిక్కుమాలి యుకటా ! కారుణ్యమేపార మ
త్పతి ప్రాణంబు లొసఁగుమయ్య యిదె నీ పాదంబులం వ్రాలెదన్.

(అని పాదంబులు పట్టుకొనఁ జోవును యముఁడు తప్పుకొనును)
ఓ దండధరా ! ఇంచుక తడవుండువేని నాదీన చరిత్ర మెల్లఁ
జెప్పుకొనియెద. వినుండు. నేను మద్రదేశకాధీశ్వరుండైన యశ్వ
పతి కుమార్తెను. సావిత్రి యను బేరఁ బరుగుదానను. విగత
రాజ్యాండై పనంబులఁదపమాచరించుకొను ద్యునుత్సేనునితోడ
లను. సత్యవంతుని భార్యను. నేటి కాలంబున కకాలమృత్యు
వీతనిఁ దనవాత పేసికొనెను. నాయందు దయయుంచి పతిభిక్ష
జెట్టి రక్షింపుము.

యముః—ఓ పరమ పతివ్రతాశోమణీ ! సావిత్రి !

ఉ. హేమలతాంగిరో ! యిటుల నేటికి నేడ్చెదు ప్రాణనాథుకై
భూమిని సన్వజుతువులు వుట్టుటగిట్టుటకం చెఱుంగువా
వమి ! సరే ! యిటుంచుమది యేమన ! నీ ప్రపితామహులం
గోమలి ! కాంచినావె ! నిజ కూటమునందెవుడైన జెప్పమా.

ఇదియునుం గాక,

ఉ. చచ్చినవారు వచ్చుటలు చానరొ ! కల్ల జగంబులందు నా
కచ్చెరువయ్యె నీదు చరితాంశముల నివ్వనఁ బిచ్చితిల్లి ! నీ
వెచ్చుటనుండి వచ్చితివై యేగుట యచ్చటి కడ్కుతంబె; పో
చచ్చినవాని కేడ్చుటలు సాధ్యకై జెల్లవు, ధైర్యమూనుమా.

చ. పడపడ ! యేటికిట్లు పతిప్రాపునఁ జేరియు గోలపెట్టెదో
ముదిత ! యధైర్యమేల ! యిలఁ బుట్టిన వారలు చావకుందురే !
యిది తగదమ్మనీకు సతి యెవ్వరో ! భర్తనుతాడు లెవ్వరో !
మదిఁ దలపోసి నీ విఁకఁ గ్రమంబగు మార్గము నాశ్రయింపుమా.

చ. చిలుకల కొల్మిరో ! వినుము ! చెప్పెద ! నీ వది యేమటందువా
యిలఁగల సర్వజీవులకు నెవ్వరికెవ్వరులేరు తోలు బా

మృగల తెరపైని యాటసును ! మానక శ్రీహరిపాదపద్మముల్
దలచినుఖంబు నెందుము యదార్థమునున్న జగంబుమిథ్యయే.

ఉ. ఎందఱు చచ్చినారలొ యికెందఱు చావగఁనున్న వారలో
నుందరి ! వెంటచంటుకొని చూచుచు నుండును జావుదేహి నీ
వెంతుల కింతగా నిటుల నేడ్చెను ! శోకముమాని నీవు గో
విందుని వేడగాడగదె వేళము ముక్తిని బొంద భక్తితోగ.

అమ్మా ! నీకింకొక్కటి చెప్పుచున్నాడనది చక్కగా వినుము.

చ. గరిత ! యథావిధిం జరుపఁగానిగుఁ గావున గర్మలన్నిటిన్
జరుపుము; మంటికేడ్చుము; శాశ్వతమైన పదార్థమెద్దియో
యరయుము; యింటికిష్టని రయంబున నత్తకు మామగారికి
బరమ ముదంబుఁ గూర్చుదగు భక్తి నెనయుము పొమ్ముపొమ్మికన్.

సావి:-ఓ పురుషవరేశ్వర ! ఇదియూ నీవు చెప్పు న్యాయము.

యము:-న్యాయము గనుకనే చెప్పితిని.

సావి:-అయ్యా ! నీ వెవ్వరో మహనీయునివలె గన్పట్టుచున్నాడవు.
నీ వృత్తాంత వింతుక తెలువఁగోరెదను.

యము:-సావిత్రి ! చెప్పుచున్నాను వినుము.

క. సమవర్తియండ్రు నన్నొ

యము ! నిక్కము దావనేల యమియింపుచు భూ

తములగ భవి; నీ పతి ప్రా

ణములం గొనిపోవ వచ్చినాడను జమ్మి.

(అని దక్షిణాభి ముఖుండై పోవుచుండును)

సావి:- (దుఃఖముతో) అక్కటా ! మత్పతి ప్రాణంబులం గొని
యముండు దక్షిణాభిముఖుండై పోవుచున్నవాడు. అయ్యో !
నే నిప్పుడేమి చేయఁగలదానను. యము ననుగమించి ప్రార్థిం
చుటకంటె లెస్సయగుమార్గం బొందు గానరాకున్నది. కావున
నొ తల్లీ! సావిత్రి ! ఆవత్సముద్రమగ్నయై యున్న యీ దీను

రాలి కుయ్యాలించి నా జీవితేశ్వరుండైన సత్యవంతుని కళేబరంబున కెట్టి హానియు రావండఁ గావడుము. నే నిదే పోవుచున్నాను. (నిష్క్రమించును.)

(విమ్మట యముఁడును, సావిత్రియుఁ బ్రవేశింతురు.)

సావి:- (ప్రాంజలియై) ఓ ధర్మరాజా ! దీనబంధూ ! దయాసింధూ ! సర్వంబెఱింగిన నీవే యిట్లువదేశించి పోవుచున్న నా కెవ్వరు దిక్కు. ఇదిగో ! ఇటు వినుము.

కా. దూషింపబడు సర్వమంగళములఁ దూరస్థురాలాచుఁ జా భూషింపబడునే విశంతు వకటా ! భూమండలంబందు నీ వేమంబేను ధరించి పోవఁగల నా వేశ్యంబునుండేర సు భాషింపం దొరకొన్న నెచ్చెలుల సమ్మానంబు లెట్లొందెదఁ.

మఱియు,

నీ. పతియేకదా ! భువిఁ బ్రమదాజనంబుల
కామ్యాశ్రములు గూర్చు కల్పతరువు
పతియేకదా ! భువి సతులకెల్లరకును
భూరిసంపదలిచ్చు పుడుకు దొడుకు
పతియేకదా ! భువి బడఁతులమోహ సా
గరమును దాటించు గట్టి పుట్టి
పతియేకదా ! భువి భామామణులకుఁ ద
త్వము నుపదేశించు దైవతముఁడు

గీ. కాంతుఁడే కద ! స్త్రీల సద్గతులత్రోవ
నాభుఁడేకద ! వెలఁదుల నాశెమరయ
భర్తయేకద ! చెలువల ప్రాణ మట్టి
మగఁడు లేనట్టి బ్రతుకేల ? మగువకింక ?

యము:- సావిత్రీ !

ఆ. వె. కోరుముక్క వరము కోమలాంగిరొ పతి !
భక్తిఁగాంచినంత బరమ ముదము

మొదినాడ నిప్పు డొసఁగువాడను నీకు
విభుని జీవితమును విడచివుచ్చి.

సావి:- పితృపతీ ! అట్లైన,

చ. అనిశము దానధర్మరతుడంచు జగంబునఁ బేరుఁగాంచి నాఁ
డనఁఘుఁడు సాశ్వదేశవిభుఁ డంఘుఁడు శత్రులు పాఱుదోల నీ
వనమున రాజ్యలక్ష్మిఁ బెడఁబాసి వసింపుడు నున్నవాఁడు స
జ్జనులత లబ్ధచతునిగసల్పుము సం గృహనేలుచూపెనఁ.

యము:- అటులే యొనరించితి. నీ వింక రాకుము. (పోవుచుండును)

సావి:- (వెంటింది) ఓ సమవర్తి ! పతులవెంట సతులరుగుట కెట్టి
యాటంకములును లేనివి విందు. మదీయ విభుఁడు మీ చెంత
నున్నంతవఱకేను విడిచి పోఁ జాలను.

యము:- (వెనుకకుఁ తిరిగి)

ఉ. పోవఁగ దుర్లభంబికను ముద్దియ నిల్వము ! ముందు ముందు నీ
వేవిధి దాటనూపునుపై యివ్వసభాముల కైలరాజి నెం
లే వడిఁబాటు నేటులను దెల్లము నీ విభుఁడింక రాఁడు పో
భావుక మీదినంబు నినుఁబాసె నికేటికిఁ గష్టమూనుటల్.

సావి:- ఓ దండధరా !

చ. స్మృతులిలిహసముల్ శ్రుతులుఁ జెప్పుచునుండుట నీ వెఱుంగవే!
పతియొకదా పడంతులకుఁ బ్రాణము దైవమటం చనారతం
బుతరణివుత్త్ర) ! న్యాయమె ! సుబుద్ధులు మాటికి మెత్తురేకటా !
పతి చనుచుండఁ బోదగదె భార్యసవర్యలొనర్ప వెంటడి.

యము:- సావిత్రి ! నీ వాక్యంబుల కెంతయు ఫలసించితి. సత్యవం
తుని ప్రాణంబులుదక్కఁ దక్కిన వరంబేదేని నుకటి కోరు
మిచ్చెద.

సావి:- సమస్త! ద్యుమత్యేనుండు విగతరాజ్యుండు గాన, మరల రాజ్యం బనుగ్రహింపుడు.

యము:- అటులే యొసంగితి. ఇంక మీది తెరువగవ్యము. పెను కట మరలి పొమ్ము. (అని పోవుచుండును.)

సావి:- (వెంటడించును)

యము:- (వెనుకకుఁ దిరిగి చూచి) సావిత్రి! రావలదు! రావలదు !! ఇదియే నాకును భూలోకంబునకుంగల సరిహద్దుగుటంజేసి.

గీ. తీవ్రవేదనఁ గలిగించు తేల్లగములు
బుస్సుబుస్సునిపై బ్రహ్మ భుజగతశులు
కంటక పథంబు లసివత్రికాననంబు
లవిగో! యెటులున్న ప్రాచూడు! మబ్బనయన.

(పోవుచుండును)

సావి:- (వెంటడించుచు) మార్గాంతరమూహ! ధర్మరాజా! పతిభక్తి బలోపేతనగు నన్నీతేల్లమి చేయఁగలవు! సాములేమి చేయఁ గలవు? ఏల నన్నిట్టివు భయపెట్టెదవు?

యము:- సావిత్రి! నీ వింతటచుండియైనను వెనుకకు మరలిపొమ్ము. (పోవుచుండును)

సావి:- పతివ్రతలకు దుర్గమంబు లెందైనఁ గలవే? నీ వెఱుంగని ధర్మం బులుం గలవే? (పోవుచుండును)

యము:- (వెనుకకుఁ దిరిగి) సావిత్రి! నీ భక్తి సాహసంబుల కెంతయు మదీయమనం బానంద భరితంబయ్యె. సత్యవంతుని ప్రాణం బులు దక్క నేదేని నింకొక వరంబుగోరు మిచ్చెద.

సావి:- పితృవతి! మద్రదేశంబును బరిపాలించు మదీయ జనకుం డవుత్త్రీకుండు గావున సుతకత లాభంబనుగ్రహింపుడు.

యము:- అటులనే యిచ్చితి. వెడలు మింక. నీవు రాదగదు. (పోవు చుండును)

సావి:- (వెంటికించుచును)

యము:- (వెనుకకుఁ దిగి చూచి) ఏమీ! నే నిన్నివిధముల బోధించినను విరక నీ విటుడుగఁ జేయఁచుటలేని! ఇదిగో! ఏటులున్నదో చూడు!

గీ. క్రొవ్వు, కేకెప్పు, మూత్రము, గులియి, మలము,
చీమిడిము, నీశువును, పుసి, చెమట, నల్ల,
మెదడు, తెరుక నా ద్వాళా మధ్యములను
నిండి వ్రపహించు వై తరిణి స్రవంతి.

ఇట్టి హేయంబైన నదినిఁ గాంచి సమీపించుట యెంతకష్టమో దీనిఁ దాఱుట కంతకన్న వేయిమడుగు లెక్కుచు కష్టము. మఱియు,

గీ. ఉవిద! నిలునిల్చు మీ విటనుండి మాను
పొంగింయి మీఁద రాఁగూడ దహ్యముంక
నేమొ వచియించినానని యెంచఁబోకు
నమ్మనామాట వేదాక్షరమ్మ పొమ్మ.

(అని, నదిని దాటి పోవును)

సావి:- అయ్యో! యముడు సునాయాశంబుగ దాటిపోయె నేనిప్పు డీ వై తరిణినది నెట్లు దాఱుచును? (అని కొంత తగవాలో చించి, కనులు మూసికొని)

గీ. దైవ సముదంచుఁ బతినాత్మఁ దలఁతునేని
శివుని యిల్లాలి నెల్లఁ బూజింతునేని
సత్యమూఢారమని నమ్మ సాధ్యనేని
దారియిడుఁ గాక నాకు వై తరిణి నేడు.

(అని దాటి పోవును)

(తెరవడును)

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ రస్తు సావిత్రి సత్యవంతీయము

పంచమాంకము

(యమలోక సమీపారణ్యములోని కిరువురు యమకింకరులును

జీవుడును బ్రవేశింతురు)

జీవుః—(తనలో) దానమనక, ధర్మమనక, వుద్యామనక, పాపమనక
గుంచరించిన నన్ను యముడెంతగా శిక్షించునో కాని యిప్పు
డీ యమదూతలు పెట్టు బాధలు మాత్ర మనుభవింపఁ జాల
కున్నాను. వీరల కేమైన లంచంబు లిచ్చి తప్పించుకొను మార్గం
బులుండిన యెడల బాగుండెడిది. నే నెంత మంది యుద్యోగు
లకు లంచంబులిచ్చి వ్యాజ్యంబులలో నా కనుకూలంబుగనుండు
నట్లు తీర్పులు వ్రాయించుకొనలేదు! అయ్యో! నే నిప్పుడేమి
చేయుదును!

కింకః—రా! రా!! ఎందుల కీ గొడవ ? (లాగుదురు)

జీవుః—కింకగులారా! మీ కొక నమస్కారము. నా కొమరునితో
నొక్కమాట చెప్పి వచ్చెదను. నన్ను లాగఁతుడు. (అని, వెను
కకు రెండడుగులువేసి) ఓరీ! నిర్భాగ్యదామోదరా! నిరక్షర
కుక్షీ! మనము లోపల కియ్యవలసిన వాని కేళాగితములును
లేవు, మనకు రావలసినవాని కన్నింటికీ బ్రతంబు లున్నవి.
వాయిదాలు మట్టుకు జాగ్రత్తగాఁ జూచుకొనుచుండుము.
ఎవరిని నమ్మినను నమ్మకపోయినను, ఊరిలోఁ గరణముగారిని
మట్టుకొకకంటఁ గనిపెట్టియుండుము. పైకెంత మంచిగా
మాట్లాడినను, బ్రక్కలోఁ ద్రాఁచై సంచరించును. పడమ
టింటిలోఁ జల్లగుంజ ప్రక్కనఁ బాతిపెట్టిన రూపాయిల

కుండను మట్టు కప్పుడప్పుడు బయటికిఁ దీసి చూచుకొను చుండుము. లేనియెడల నెలుకలు తమ కన్నములగుండఁ బ్రక్క-యింటి వానికిఁ జేర్చును. బ్రాహ్మణుల కొక్క డమ్మిడియైనను నీయకుము.

కింక:- [లాగుదురు.]

జీవు:- లాగకుండు ! లాగకుండు !! [అని కూర్చుండును]

కింక:- లే ! లే !! [తన్నుదును]

జీవు:- అయ్యో ! అయ్యో !! తన్నుకుండు ! తన్నుకుండు !! [అని పెద్దపెట్టున] ఓ రబో ! ఓ రయ్యో !! ఓరి బాబో !!! ఈ యమదూతలు నన్ను హింసించుచున్నారు. రండ్రో ! [అని యేడ్చును]

కింక:- నీ విప్పు డేడ్చిన నేమి ప్రయోజనము ? ' చేసికొన్నవారికిఁ జేసికొన్నంత మహాదేవా ' యను నార్యోక్తి విసవా ! రా ! పోవుదము. [లాగుదురు]

(అంత ధర్ముడు ప్రవేశించి)

ధర్ము:-కింకరులారా ! వీని నిష్పడల యింతగా బాధించెదరు ! వీడెంత పిసినిగొట్టు వీనుఁగైనను, బ్రతికియున్న రోజులలోఁ బిడికెడు తోటకూర కాడలొక బ్రాహ్మణునకు బుద్ధిపూర్వకముగా దానముఁ జేసియున్నాడు. కావున వీనిని శ్రమపెట్టక తీసికొని పొందు.

జీవు:- (తనలో) పిడికెడు తోటకూరకాడలే నా కిప్పు డడ్డువడ, ధన ధాన్యాదు లొసంగిన వారి సంగతి నేమనిచెప్పఁ గలను !

కింక:-ధర్ముడా ! అటులే యొనర్చెదము. మే మిచ్చట నొకక్షణమైన నుండుటకు వలనువడదు. త్వరితగతిఁ బోవలసియున్నది.

ధర్ము:-అటులైన నే నిదే పోవుచున్నాఁడ (నిష్క్రమించును)

కింక:- (జీవునిఁ జూచి) నీ కా ధర్ముడే వచ్చి యడ్డువడనిచో నీ పాట్లు

కుక్కలైనను బడునవికావు. రా! పోవుదము. (చేయిపట్టుకొందురు)

జీవు:-కింకరులారా! ఇదిగో! ఇటు వినుడు.

కింక:-మళ్ళీ మొదటికి వచ్చినావే? త్వరగాఁ దేల్పుము.

జీవు:-తేల్చవలసిన దేమున్నది!

గీ. కాలు దూతలు హున్నుని కేలుబట్టి
లాగి దండించునప్పుడు వాగుచున్న
జీవునకుఁ దోడు నీడయై చేరినిలిచి
కాచునది వాని ధర్మ మొక్కటియై నుమ్ము.

అను 'నిగమాక్తి' ననుగరించని నే నిప్పు డేమిచేయుఁగలను?
మీ రేమిచేసినను సరే! మీ చరణ దానుఁడను. (అనినమస్కరించును)

కింక:-భరే! చాలుఁ బాలు నీ నక్కవినయములు. పోవుదమురా!
(ఈడ్చుకొని పోవుదురు)

ఇది విష్కంభము.

[స్థలము: యచుపురము. యముఁడును వెనుక సావిత్రియుఁబ్రవేశింతురు]

యము:- (తనలో) ఆహా! ఏమి యీమె ప్రభావము! దుర్గమా
రణ్యంబులును, భూరిశైలంబులును, అసివత్రవనంబులును, గం
టకవధంబులును గడచివచ్చుటయేగాక, చివరకీవై తరణీమహా
నదినిగూడ నునాయాసముగా దాఁటి నాలోకమునకే వచ్చి
నది. నే నిప్పుడీమెకు నా కింకరులను జూపించి భీతిఁ గలిగించెద.

సావి:- కృతాంతా !

అ. పె. ఏడు మాటలాడిరే నెట్టివారైన
బంధులగుదు రార్యవర్గమునకుఁ
గాన నేను మీకుఁ గడుసమీపస్థనా
బంధురాల దీర్ఘభాషణమున.

యము:- [విని విననట్లుగా నెఱించుచు] సావిత్రి ! ఇటుచూడు.

సీ. పరకాంతలను బట్టి బాధించు నీచుల
కరములు గొడ్డళ్ల నెఱుకువారు
కూటసాక్ష్యముఁజెప్పు కూళలనాలుకల్
గొనకొని కత్తులఁ గోయువారు
బ్రహ్మహత్యలఁజేయు పాపులగాత్రముల్
చేబాడినలఁబూని చెక్కువారు
ఇచ్చెద రన్నుని యీని కుత్సితుల, గొం
తులు గట్టిగాఁ బట్టి నులుమువారు
గీ. పశువులకు మందుపెట్టిన పానురులను
గొంపలకు నిప్పుపెట్టిన తెంపరులను
బట్టి తలక్రిందుగా ముండ్ల చెట్టులకును
వ్రేలగట్టెడు మద్భట క్రేణిఁ జూడు.

మఱియు,

గీ. అంధకూపంబు, సారమేయాదనంబు
కాలనూత్రంబు, తిప్తోర్మి, శోలముఖము
వ్రజకంటక శాల్మలి ప్రాణ రోధ
చూడిగాఁగల నరకంబు లవిగో చూడు !

సీ విట్టి భయంకర లోకంబున నుండఁదగవు. గాన వైశంబ
చనుము. నేను మదీయాస్థానమునకుఁ బోయెదను.

(అని పోవును)

[తెరపడును]

ద్వితీయరంగము

(యముని యాస్థాన మంటపము. యముడు. చిత్రగుప్తుడు
సింహాసనా నీనులై యుందురు)

[తెర యెత్తఁబడును]

యము:-చిత్రగుప్తా! ఈదింబున విచారింపఁబడిన జీవులను గింకరులచ
టికిఁ దోడ్కొనివచ్చినారా!

చిత్ర:- చిత్రము. (కింకరులను జూచి) కింకరులారా! మీరా జీవుల
నిటు తీసికొనిండు.

కింక:- [కొందఱు జీవులను దీసికొనివచ్చి నిలువఁ జెట్టుదురు.]

చిత్ర:- (జీచి) ధర్మరాజా! ఇటు వినుడు. (జీవులను జూపించి)

చ. గొఱియలఁ బందిపిల్లలను గోళ్లను వేఁకల దున్నపోతులం
బొరిఁబొరిఁ బట్టితెచ్చి మఱుఁ బ్రోవుమటంచును ముడ్చుగట్టి యు
న్నతి నిగుడించి దేవతలకుం బలియిచ్చిన పాపకర్ము లీ
యఱువదినుందికిం దగినయట్టుల శిక్షవిధింప వేఁడెడద.

యము:- కింకరులారా! వీరల నిరయంబునకుం దోడ్కొని పోయి
కంఠంబులు ఖడ్గంబులచే ఖండించి తద్రక్తంబు మీ యిచ్చ
వచ్చిన విధంబునఁ బానము సేయుడు.

కింక:- చిత్రము (అని జీవులతో నిష్క్రమించి తిరిగి జీవులతోఁ
బ్రవేశింతురు.)

చిత్ర:- దేవా! (జీవులను జూపించి)

గీ. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడినట్టి సతిని
వీడి వేశ్యను మరగినవాఁడు వీడు
మగనిఁ గాదని పెక్కండ్ర మగల మరగి
పెంకెతనమునఁ దిరిగె నీటంకులాఁడి.

యము:-కింకరులారా! వీర లిద్దరిని గొరడాలతో మోడుచుఁ దీసి
కొనిపోయి వహ్నిత ప్తంబులగు నుక్కు ప్రతిమల నాలింగనము
సేయునట్లు చేయుఁడు.

కింక:-చిత్తము. (జీవులతో నిష్క్రమించి తిరిగి జీవులతోఁ బ్రవేశింతురు)

చిత్ర:-దేవా! (జీవులను జూపించి)

గీ. ఆతిథు లభ్యాగతులు రాఁగ నన్నమిడక
తలుపులు బిగించి భుజించు తులువవీడు
తల్లి దండ్రులకును విప్రతతికిఁ గీడు
సల్పి చెరియించినట్టి ముష్కనుఁడు వీడు.

యము:-కింకరులారా! మొదటి వానిని గ్రీమిభోజనంబను నరకంబునఁ
బదివేలయెండుంచుఁడు. రెండవవానిని గాలసూత్రంబను నర
కంబునఁ బశురోమ సంఖ్యగల వర్షంబులుంచుఁడు.

కింక:-చిత్తము. (జీవులతో నిష్క్రమించి తిరిగి యొక స్త్రీ జీవితోఁ
బ్రవేశింతురు)

చిత్ర:-దేవా! (స్త్రీ జీవిని జూపించి)

ఉ. ఉన్నవి లేకయన్నవియు నుమ్మలికించుచుఁ బుత్తులతోడఁ దా
నన్నియుఁ గోపమెక్కునటులాడి కరంబులఁ జాచి కోడలిం
దన్నుల పాలు చేయుచు విధాతను దూఱుచు మాటిమాటి కిం
కన్నియో ఘోరకృత్యముల నీసెయ్యెనర్చిన దేమి చెప్పుదుకా.

యము:-కింకరులారా! ఈ పాపురాలిని ద్విసభ్యులనలచే నలయించుచు
దామిస్త్రంబను నరకంబునఁ బెక్కువేల వర్షంబు లుంచుఁడు.

కింక:-చిత్తము. (స్త్రీజీవితో నిష్క్రమించి తిరిగి యొక పురుషజీవితోఁ
బ్రవేశింతురు)

చిత్ర:-దేవా!:- (అని జీవుని జూపించి)

గీ. గుఱ్ఱ వాహనశాలలు గోపురములుఁ
బుస్తకాగారములు, సత్రములుఁ దటాక

ములు, వనములు, బావులను శిథిలపఱచియుఁ
గాఁపులను నేడుపించిన కరణమితఁడు.

యము:-కింకరులారా ! పీని మేని చచ్చుంబు లొలిచియుఁ బండ్నూడఁ
గొట్టియుఁ గన్నలూడఁ జెఱికియుఁ దీసికొనిపోయి కుంభీపాకం
బను నరకంబునంగల తప్పజ్జెల ఘటంబులలో ముంచుడు.

కింక:- చిత్తము. (జీవులతో నిష్క్రమించి తిరిగి మరొకొండలు స్త్రీ
పురుష జీవులతోఁ బ్రవేశింతురు)

చిత్ర:-దేవా ! (ఒక్కొక్కరిఁ జూపుచు)

సీ. కన్నకుమారున కన్నంబులో నాభి
కలిపిపెట్టిన యట్టి కఠినురాలు

నవతి పుత్రుని బట్టి జంపి మాంసము వండి
భర్తకుంజెట్టిన పాపురాలు

పంక్తి భేదముఁజేసి వారివారికే ముందు

వడ్డించునట్టి దౌర్భాగ్యురాలు
మగని వశ్యునిజేయ మందు మూత్రంబుతో
నూటిపెట్టినయట్టి ధీరురాలు

గీ॥ స్త్రీల బలిమిని జెఱగొన్న చెనఁటివీడు

భాగ్య సూరక కొట్టిన పాపివీడు

బంగరము దొంగిలించిన దొంగవీడు

గురువునకు నామమిడిన ముష్కరుఁడు వీడు.

యము:- కింకరులారా ! ఈ నలుపురు స్త్రీలను మహారౌరవంబను
నరకంబున శతసహస్రవర్షంబు లుంచుడు. ఈ నలుపురు
పురుషులను నవీచీ యను నరకంబునఁ బదివేల సంవత్సరంబు
లుంచుడు.

కింక:- చిత్తము. (జీవులతో నిష్క్రమింతురు)

యము:- చిత్రగుప్తా! ఈ దినంబున విచారించవలసినవా రింకెవరైన నుండిరా!

చిత్ర:- దేవా! ఇంకెవ్వరును లేరు. సెలవు. [నిష్క్రమించును]

[అంత సావిత్రి ప్రవేశించును.]

సావి:- [యమునిఁ జూచి] సమవర్తీ! సమస్త జీవులయందును సమ బుద్ధిగలవాఁడ నగుటంజేసి సమవర్తీ యను నామంబునఁ బిలువంబడు చుంటివి. నాయందుఁ గరుణవహించి మత్పతి ప్రాణంబులొసంగి నన్నుం బుత్రైంచుము.

యము:-సావిత్రి! ఇంకను నీ మగనిపై నాసపెట్టుకొనియే యుంటివా! అది యంతయుఁ గలలోని వాస్తవ. ఇదివఱ కిచ్చిన వరత్రయంబుతోఁ దృప్తినుంది మరలుము

సావి:-ధర్మరాజా! నే నెన్నివిధంబుల వేడినను, వినక పెడచెని బెట్టుచు నీపట్టుమాత్రము విడువకుంటివి. ఇదిగో! ఇటువినుము. మానభంగ మొనరింపఁగా నెంచి యేతెంచిన బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరుల, ననసూయాదేవితన పాతివ్రత్యమహిమంబుచేఁ బసి బాలురంజేసి తొట్టియలోఁ బరుండబెట్టి జోలపాడిన సంగతి నెఱుంగవా! మోహంధకారంబునఁడన్ను ముట్టనచ్చిన కిరాతుని దమయంతీదేవి భస్మమగునట్లు శపించిన సంగతి మఱచితివా! విశ్వామిత్ర ప్రేరేపితమగు కారుచిచ్చును చంద్రమతీదేవి తన పాతివ్రత్య మహిమంబుచేఁ జల్లాకు నట్లొనర్చిన సంగతి జ్ఞప్తికి లేదా! మాండవ్య మహాముని తన నాథుని శిరంబు సూర్యోదయంబగునరికి సహస్రభిన్నంబులై భూమిం బడుఁగాక యని శపింపఁగా సూర్యుండుదయింపకుండునట్లొనర్చిన సత్యవంతీదేవీ ప్రభావంబును మఱచితివా! పతివ్రతలనఁగా నేమిగాఁడలంచు చుంటివి!

యము:-(సింహాసనమునుండి దిగి గజగజవణకుచు హీనస్వరముతో) నీ విభునిమాత్రము నీవు వడయఁజాలవు.

సావి:- ('కఠినముగా) ఏమీ! నావిభుని నేను బడయఁజాలనా !
 ఎంత కర్ణకఠోరముగా బలుకుచుంటివి ! సూర్యనందనా !
 శమనా ! ఈ నా కడసారి పలుకులు చక్కఁగా నాఁకించుము
 పతిభక్తి పరాయణునగు నాకీ పతివియోగంబు దప్పదేని బ్రహ్మ
 సృష్టియొనర్పఁ గలఁడా ! సూర్య చంద్రులు సంచరింపఁగలరా !
 నక్షత్రంబులు ప్రకాశింపఁగలవా ! చతుర్దశ భువనంబు బుండఁ
 గలవా ! అగ్ని ప్రజ్వలింపఁగలఁడా ! వాయువు వీవఁగలఁడా !
 నీవీ సింహాసనంబునఁ గూరుచుండి జీవులను విచారింపఁగలవా !
 కాలచక్ర మొకచుట్టునను తిరుగఁగలదా ! నదులు ప్రవ
 హించఁగలనా ! [అని కొంచెముండి] పితృపతి ! నీ వింతట
 నైనను నా విభుని నా కొసంగి నన్ను సంతోషపెట్టుము.
 లేదేని యిదిగో ! యిటువినుము. [అని ఏమిమోయనఁబోవును]

యము:- [మహా భయముతో] సావిత్రి ! సావిత్రి !! తొందర పడ
 కుము ! తొందరపడుము !! నీ యిచ్చవచ్చిన వరం బేదైనఁ
 గోరు మిచ్చెద.

సావి:- ధర్మరాజా ! ఇంతకు మున్నుమీరు సత్యవంతుని జీవితమును
 దక్క నేదేని నొక వరంబుగోరు మిచ్చెదనని చెప్పుచూ వచ్చి
 తిరి. ఇప్పుడది లేదు. కావున నా కా వరం బనుగ్రహింపుడు.

యము:- ఓ వరమవత్రితాశిరోమణీ ! సావిత్రి !

గీ. కొనుమిదే నీకు నెసఁగితిఁ గూర్చిచుగని
 బ్రతుకునింకఁ జతుశ్చతాబ్జములు ఏడు
 క్రమముగాఁ గాంచు నూర్వర విమలయశుల
 శూరులనఁదగు పుత్రుల సుదతి పొమ్ము.

ఇదిగో ! కన్నులు మూసికొనుము. రెప్పపాటు కాలములో
 నీ విభుశరీర మున్నచోటికిఁ జేరఁ గలవు.

సావి:- [కన్నులు మూసికొనును]

(తెరపడును)

తృతీయరంగము

(సావిత్రి సత్యవంతుని శిరంబును దన తొడపైని నిడుకొని
కూర్చుండి యుండును) (తెర యెత్తఁబడును)

సత్య:- (అట్లు నిటు పొరలును)

సావి:- అహా! ఇప్పటికే గదా నేను ధన్యురాలనైతిని.

సత్య:- (బలవంతముగాఁ గన్నులు విప్పి చూచును)

సావి:- హృదయేశ్వరా! హృదయేశ్వరా!! (అని పిలుచును)

సత్య:- అబ్బా! అబ్బా!! ఎట్టి యిక్కట్లుల పాలైతిని. (అని లేచి,
సావిత్రిం జూచి) హృదయేశ్వరీ! యమపాశ బద్ధుండనైన నే
నెట్లు తిరుగ బ్రతుకఁగలిగితి!

సావి:- జీవితేశ్వరా! మీ కా విషయంబు సవిస్తరముగా నెఱింగింతు.
మీరు కడు బడలి యుండిరి. ఈ రేయి యిచ్చటఁ గడపి
రేఁపఁగుదము. కొంతతడ విచ్చట విశ్రమింపుడు.

సత్య:- సతీమణి! ఇప్పుడధిరాత్రమైనది. నాతలిదండ్రులెంతగా మన
లను గూర్చి విలపించుచుండిరో! మన మిప్పు డాలస్యము
చేయక యాశ్రమంబునకుఁ బోవుదము రమ్మ.

[నిష్క్రమింతురు] [తెరపడును]

తురీయరంగము

[స్థలము—పర్ణశాల, భానుమతీ ద్యుమత్యేనులు] [తెర యెత్తఁబడును]

ద్యుమ:- [తనలో] హా! పుత్రా! విరోధిలకాలవిత్రా!

ఉ. నిద్దర లేచినంతటన నీవు సపర్య లొనర్ప నుండువౌ
ముద్దుల పుత్రుడా! విపిన భూముల నీవిధి నిన్నినాళ్ళు మా

యిద్దఱికోసమివ్వగద యిక్కటలం బడుచుంటి వన్న ! యీ
ప్రేమ నిశీధియైనను మమున్ గనఁజేరవడేమికోవమా !

(భార్యవంకఁ జూచి) హృదయేశ్వరీ ! కొడుకును, గోడలు
నీ దినంబున నింతవఱకుఁ బర్లకాలకుఁ జేరరైరి. గోడలిప్పటికి
భుజించి నాలు దినంబు లగుటంజేసి యేమైన వివత్తు సంభవించి
యుండెనా ? లేక భగవంతుండు నాకీ దృష్టి ప్రసాదించి
నన్నేమైనఁ బరీక్ష యొనర్చ సంకల్పించి యుండెనా ? యని
నామనంబునకు సందియంబు గలుగు చున్నది.

భాను:- హృదయేశ్వరా ! కడు ముదుసలులమైన మనలఁబాసి యొక
నిముసమైన నుండని కొడుకును, గోడలు నింత వఱకు రాకుండు
టను జూడ నేదో ముప్పు వాటిల్లి యుండుననియే నాకును
దోచుచున్నది. లేనిచో నేటికి రాదు !

ద్యుమ:- హా పుత్రా ! సత్యవంతా ! [అని దిక్కులువరికించి] ఏమీ!
ఎటు చూచినను వచ్చుచున్నట్లు కాన్పింపదు. అయినను,
నే నిట్లు ప్రశ్నించి చూచెద.

సీ. సంయమిశ్వరులార ! సత్యవంతుని జూడ
దెలిసిన నెక్కింత తెలుపరాదె !

తైలబృందములార ! సత్యవంతుని జూడ
దెలిసిన నెక్కింత తెలుపరాదె !

సకల వృక్షములార ! సత్యవంతుని జూడ
దెలిసిన నెక్కింత తెలుపరాదె !

సరసీగణములార ! సత్యవంతుని జూడ
దెలిసిన నెక్కింత తెలుపరాదె !

గీ. శారీర కీర బర్హిణ చక్రవాక
బక కపోత పారావత పంకులార !

నేడు మా సత్యవంతుని జాడమిటుఁ

దెలిసి యుండిన సుక్కింత తెలుపరాదె ?

హా ! తండ్రీ ! జగన్నాథానాకారా ! కదల మెదల లేని
కడు మూడుసలుల మైన మమ్ము నీ యరణ్యంబున డించిపోయి
తివే ! నా మొత్తాలకించిన వా రొక్కరైనను లేరే ! ఓ సర్వ
రక్షకా ! నీవేదిక్కు ! నీవే లోడు ! నీవేనీడ ! (అని నివ్వెఱ
వడి చూచుచుండును.)

(అంత సావిత్రి సత్యవంతులు ప్రవేశింతురు.)

ద్యుమః:- (సత్యవంతుని గొంగిలించుకొని) నాయనా ! సత్యవంతా !
ఇంత ప్రాప్తపోవుదనుక వనంబులో నేమిసేయు చుంటిరి ?

సత్య:- తండ్రీ ! పండ్లును, దర్భలును గోసి యొక్కచో భద్రపఱచి
కాష్ఠంబుల భేదించు నెడం గలిగిన శిరోవేదనంబునకు నిలువలేక
పుడమిపైఁ గొంచెము నేపు విశ్రమించితినినా లేదో కాని
యముండవృత్తి కప్పుడు నన్నుం దన పాశబద్ధునిం జేసెను.

ద్యుమః:- (ఆశ్చర్యముతో) నాయనా ! సత్యవంతా ! అట్టి నీ
వెట్లు మగుడ రాగలిగితివి ?

సత్య:- తండ్రీ ! మీ కా విషయంబు మీ కోడలు ఫలిస్తరంబుగా
జెప్పఁ గలదు.

సావి:- మామగారూ ! ఇట్లు వినుఁడు. మీ తగయన కీ దినంబున
మరణంబు సంభవించునని నారదమహర్షి మున్ను నా కెఱిం
గించుటం జేసి నే నీ దినంబున నీతని నేమిటి యుండరాదని
తలంచి మీ యనుజ్ఞ వడసి యాయనతో వనంబున కరిగితిని.
ఆచ్యుట మేమిడుపురము కొంత తడవు వనవిశేషంబులఁ
జూచుచుఁ బ్రొడుపుచి, తిరిగి వర్ణశాలకు బయలాడెను సమ
యంబున, యముండు సనుడెంచి మీ కుమారుని ప్రాణంబు
లం గొని దక్షిణాభిముఖుండై పోవుచుండెను. అప్పుడు నేను

యము ననుగమించుచు ననేకవిధములఁ బ్రార్థించి, నతఁడెట్టకేలకు
దయార్థిహృదయుండై నాకు నాలుగువరంబులను గ్రహించె.

ద్యుమ:- (ఆశురతతో) తల్లీ ! ఆ వరంబు లెయ్యవి ?

సావి:- మహాభాగా ! ఒక వరంబున నీతఁడు నిజేవుండయ్యె. రెండు
వరంబులు, మీఁకుఁ బోయినదృష్టియ, నపహృతరాజ్యంబును
ప్రాప్తించుటకు హేతువులయ్యె, నొకవరంబు మదీయజననకు
మతకత లాభంబు గలుగుటకుం గారణంబయ్యె.

ద్యుమ:- (మహానందముతో) తల్లీ ! సావిత్రి !

గీ. వివిధ విధములఁ గష్టించి పితృవతిని ను
తించి సాశ్వరాట్కుల మంతరించుకుండఁ
బుడమిఁ బునరుద్ధరించిన పూజ్యురాల
వమ్మ నీ కథ కీర్తి నీయము ధరిత్రి.

సత్య:- హృదయేశ్వరీ ! ఎట్టి ధీరురాలవు ! నిన్నేమని కొనియా
డుదును.

సీ. మునిదారతోనైన ముచ్చటించని నీవు
యమునితో నెట్లు మాట్లాడి నావు !

నలుసు కాలికిసోక నడువనేరని నీవు
ముండ్ల బ్రోవల నెట్లు పోయినావు ?

నిష్కుటంబులఁ జూచి నివ్వెటవడెడు నీ
వసీవత్రవనము నెట్లుటసినావు !

కాసారములుగాంచి కడుభీతివడు నీవు
తద్వైతరణి నెట్లు దాటినావు !

గీ. భీకరాకార తీవ్ర దంష్ట్రాకరాళ
కాలజేమూత సన్నిభగాత్ర, కాల
పాళ దండధరోద్దండ పాణులైన
కాలుదూతల నీ వెట్లుగాంచినావు.

(అంత, నుబుద్ధి ప్రవేశించును)

నుబుద్ధి:- ద్యుమత్యేనమహారాజా ! నమస్కృతులు.

ద్యుమ:- సచివాగ్రేసరా ! నుబుద్ధీ ! (అని కౌగిలించుకొని) వంత
కాల మంతకాలమునకు మరల నిన్నుంగాంచి సంతసించు
భాగ్యంబు లభించినది. తండ్రీ! నీవేమికార్యాధ్యయైవచ్చితివి!

నుబు:- దేవా ! ఇటు వినుడు. తమ ప్రత్యర్థియైన విజయసింహుని
పరిపాలనంబునకెంతయుఁ గినిసి ప్రజలారని కాసనంబుల నుల్లం
ఘించుటఁజేసి చేయునదిలేక యతఁడు నిన్నటిరాత్రి సకుటుంబ
ముగా నెచ్చటికో పాటిపోయెను. దానంతటి ప్రజలెల్లరు రాజ్య
పాలనం బొనర్చుటకు మిమ్ముం దోడ్పాని రమ్మని నన్నుం
బుత్తెంచియున్నాడు. భద్రగజంబును దీసికొనివచ్చి నేనాను
లిందే యున్నవారు, గావున తమకు సకుటుంబముగా సత్య
రము బయలుదేటి రావలయునని ప్రార్థించు చున్నాడను.

ద్యుమ:- మంచిది. అటులే పోవుదము. ఇంకఁ గావలసినదేమి !

సత్య:- గీ. కలహములుమాని న్యాయమార్గమునరాజు
లుర్విఁ బరిపాలనముసేయు చుంగుగాతఁ
బరమ సుచక్ర సావిత్రి వనితపూతె
ప్రేమ భర్తల స్త్రీలు నేవింతుగాత !

నుబు:- తథాస్తు ! (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

పంచమాంకము - సంపూర్ణము.

గ ద్య మ :

ఇది శ్రీకుంటముక్కల వంశవయఃపారావారరాకాసుధాకర గౌతమః

గోత్రావస్తంబసూత్ర లక్ష్మీకాంతయామాత్య జ్యేష్ఠ పుత్ర

వేంకటజానకీరామశర్మభిధేయ ప్రణీతంబైన

సావిత్రి సత్యవంతీయ నాటకము

సంపూర్ణము.

శుద్ధవ్రతి

పుట.పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు	పుట.పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
4	3 పరిమిత్	పరిమిత్	48	5 (అందఱు	
5	16 దవనము	దీవనము		నిచ్చుమింతుడు)	
	18 నాకోడు	అకోడు		(నిచ్చుమింతుడు)	
6	20 మహర్షి	మహర్షి	7	వల్కలబిస	వల్కలబిస
	21 కీర్తి	కీర్తి		ధారియై	ధారియై
11	26 ప్యంబునక	ప్యంబునక	50	18 వెలుంగక	వెలుంగక
	27 చారా	చార	55	21 శిరోవేద	శిరోవేద
12	20 ప్రాయము	ప్రాయము	57	5 లిండశి	లిండశి
13	11 నామయన	నామనయన	63	8 ఎట్టికేలకు	ఎట్టికేలకు
16	14 కలదే ?	కలదే ?	19	వెనొక్క	వేనొక్క
22	22 భక్షింమచె	భక్షింమచె	64	8 దనుయంతి	దనుయంతి
24	27 కామా	కామా	21	ప్రతివ్రతా	పతివ్రతా
29	6 కూడను	కూడను	65	6 కుమార్తెను	కొమార్తెను
	18 నిబాం	యీబాం		సావిత్రియను	సావిత్రియను
31	5 ప్రతికర్షి	ప్రకృతినిద		వేరబరుగు	వేరబరుగు
35	18 సంకడిండ్రహ	సంకడిండ్రహ	78	6 సమవర్తి	సమవర్తి
38	23 గలద	గదల	79	9 చుట్టువ	చుట్టుయిన
41	6 కుమార్తె	కొమార్తె	17	చెప్పమా	చెప్పయి
45	2 వల్కలబిస	వల్కలబిస			
	ధారియై	ధారియై			

మద్రాసునాగార్జునులలోని శేషజ్ఞాన పరస్పరాదీక్షలు అర్ధానాస్థాన
 న్యూనాధికాలు విడిచి ముఖ్యమైనవి మాత్రమే సవరింపబడినవి.

41	1 దర్శనమునకే	దర్శనమునకే	గురుస్తుతిలో	యనఘ	యనఘ
42	22 శేయించు	శేయించు	ప్రశంసలో	విహితులు	హితులు
64	28 ధారా	ధరా	విజ్ఞప్తిలో	సుమార్పిటికి	సుమార్పిటికి

ప్రాప్తిస్థానము :

కుంటముక్కల వేంకట జానకీరామశర్మ

పెనుగుడురుపాడు

వలివేడు పోస్టు

• • •

(వయా) తెనాలి

14539